Libertair Onderwijs.

Eene krachtige aansporing aan allen om mede te werken aan de ontheffing der slavernij, waarin een groot gedeelte der menschheid leeft.

DOOR

JAN HOLLAND.

1902.

P. M. WINK. — GORINCHEM.

Libertair Onderwijs.

Eene krachtige aansporing aan allen
om mede te werken aan de opheffing
der slavernij, waarin een groot
gedeelte der menschheid leeft.

DOOR

JAN HOLLAND.

1902.
P. M. WINK — GORINCHEM.

Motto: „Een ernstig levensdoel verzoent altijd met onszelven en eindelijk ook met het leven; en wanneer dat doel *een* is met 't geluk van anderen, dan vinden wij hierin ook ons geluk".

„Recht voor allen", 1894.

Motto: „Wij verklaren dat wij 't niet langer dulden dat de groote meerderheid der menschen arbeiden en slaven moet in dienst **van** en **voor** eene kleine minderheid".

BABEUF.

Motto: „Te **weten** wat recht is en het *niet* te doen, is lafheid".

CONFUCIUS.

Motto: „Wie niet voor 't volk arbeidt, is een egoïst, een luiaard of een dwaas".

„Recht voor allen", 1896.

OPVOEDING.

(Een parabel van Nagadrah.)

Een dom kweeker kreeg vele zaden te kweeken, die verschillend van grootte en kleur waren en hij kende ze niet.

Maar daar hij reeds lang gekweekt had en meende kennis van kweeken te hebben, plantte hij ze allen in denzelfden grond en wachtte de dingen die komen zouden.

Doch sommige zaden kwamen niet op, daar ze in verkeerden grond geplant waren en de kweeker hield ze voor dood en zette ze niet in andere aarde, omdat hij een dom kweeker was.

Toen gaf hij aan de opgekomen planten hetzelfde om te groeien en sommigen gedijden daarvan, maar anderen bleven achter, want wat de een noodig had was voor de andere schadelijk.

Hij keurde de achterlijke planten af als zonder levensbeginsel en wijdde al zijn zorg aan haar, die flink opschoten.

Maar vele planten stierven daardoor, daar zij het te veel niet konden verdragen.

Toen het tijd werd van inenten, entte hij allen op dezelfde wijzen in — want 't was maar een dom kweeker. En velen gingen daardoor dood — en het verwonderde den kweeker zeer. Doch enkelen gedijden en droegen goede vruchten. En de kweeker riep al zijn geburen en vrienden tot zich en sprak: „ziet deze planten, hoe schoone vruchten geven zij en hoe beloonen zij rijkelijk mijne moeite!" En aan de medewerking der natuur dacht hij niet; daarom was het ook een domme kweeker. Maar van de vele mislukte planten gewaagde hij niet, en dit was nog het verstandigste wat hij in zijn kweekerij deed.

Dr. A. KEMPE.

„HET BOEK VAN NAGADRAH DEN BALLING."
(Uitgave van A. H. Adrianie te Leiden. — *f* 2.90.)

Libertair Onderwijs.

Wanneer men niet, 't zij uit eigenbelang, partijdigheid, vrees, karakterloosheid, onverschilligheid of ontoerekenbaarheid er toe gekomen is om zich zelf wijs te maken, of dat door 'n bourgeois-pers, die nooit eerlijk kán noch durft te wezen, te laten doen, dat alles best marcheert in de wereld, dat we leven in eene maatschappij waar *orde* en *welvaart* heerschen, kunsten en wetenschappen bloeien en 't onderwijs *puik, puik* is, *moet* men, mits men zijne hersens wil gebruiken, tot het besluit komen, dat het onderwijs in Nederland in 't *algemeen*, doch dat der scholen voor lager en meer uitgebreid lager onderwijs in 't *bizonder, niet deugt,* in strijd is met de natuur; dat de wijze, waarop 't onderwijs wordt verstrekt, niet is zoo 't behoort en de lokalen, waarin wordt onderwezen, voor 't meerendeel niet aan de eischen der gezondheidsleer voldoen.

Ook in Nederland heeft de Staat zich van 't onderwijs meester gemaakt; hij begrijpt dat de mensch geheel zijn leven onder den invloed van de indrukken blijft, gedurende zijn schooltijd verkregen, en eigent zich 't recht toe, onderwijs te doen geven zooals 't met *zijne* belangen strookt. De Staat onderwijst dus *zijn* zedeleer, *zijn* geschiedenis, *zijne* grondbeginselen van 't recht of van de wetenschap die de middelen aangeeft door welke de mensch zich welstand verschaffen kan, en deze zijn geheel in strijd met de *natuurlijke* zedeleer, met de *werkelijke* geschiedenis en met de *zuivere* principes waarop de wetenschap en 't recht gebaseerd moeten wezen.

In de hedendaagsche scholen wordt 't gemoed van 't kind verpest door de leugens welke er op maatschappelijk, zoowel als op ander gebied, verkondigd worden; rassenhaat, nijd, afgunst, veinzerij, vrees, list en moordzucht worden gekweekt en alle initiatief gedood: alleen de meester regeert er, is de baas. Geen kind wage 't, tegen te spreken, al is 't nog zoo in zijn recht; oogenblikkelijk volgt de straf op de daad. Er mogen enkele uitzonderingen daarop zijn, dat kan wezen; voor 't meerendeel is 't zoo ik beweer.

In de school wordt de zedelijke zin van het kind bedorven door 'n menigte onzinnige voorbeelden uit de geschiedenis aan te halen en door op misdaden, welke succes hadden, lofredenen te houden en door er ruw geweld, moord, roof, diefstal, bloedige tooneelen, gewelddadigheden te bezingen. Neem bijv. de geschiedenis van Jan Pieterszoon Koen: zijn optreden in Neêrlandsch-Indië is een en al plundering, brandstichting, moord en diefstal; de Atjeh-oorlog dito; de

Lomboksche expeditie 't zelfde. Om kort te gaan, bijna de geheele vaderlandsche geschiedenis is een reeks van moorden, brandstichtingen en plunderingen op *groote* schaal; de bedrijvers er van, zoo ook wie daartoe kommandeerden, worden als *helden* voorgesteld: zòò 'n Willem de Zwijger, beter genaamd de „veinzer", zijn beide broeders Lodewijk en Adolf van Nassau, Frederik Hendrik, Maurits, Willem III (de Stadhouder) die volgens de overlevering meer aandeel in de moord op de Gebrs. Johan en Cornelis de Wit heeft gehad dan menigeen weet en zich niet ontzag, zijn schoonvader Jacobus mede te helpen wegjagen, om zelf de Engelsche troon te bestijgen.

In de scholen leert men aan de kinderen een Alva verfoeien, een Kitchener (men noemt hem den beul van Omdurraman) verafschuwen, een Weyler (die op gruwelijke wijze op Cuba huishield) verachten; doch 'n Jan Pieterszoon Koen, de beul van Java, de brandstichter, de moordenaar, de roover, wordt als een *held* voorgesteld — 't dankbare? nageslacht richt zelfs een standbeeld voor hem op — even als de dappere (?) generaal Karel van der Heijden, die zich den eere(?)naam liet aanleunen van „*de held van Samalangan*", — ofschoon zulks, als dat 'n eer is, toekomt aan majoor Romswinckel; — zoo ook generaal Vetter, „de held (?) van Lombok" enz. enz.

In de school wordt aan de jeugd eerbied voor het gezag, voor de justitie (feitelijk een klassen-justitie) en liefde voor vorst (vorstin) en vaderland ingeprent.

In de *Vrije Socialist*, d.d. 10 Nov. 1901, No. 91, komt daarover het volgende voor:

„**Een eigenaardige bekentenis.** — Wanneer wij de school een der geestelijke machtsmiddelen noemen, waarvan het kapitaal zich bedient om de arbeiders er onder te houden, wanneer wij beweren, dat de school door haar onderwijzers dienst moet doen om de kinderen reeds van jongsafaan op te leiden tot gehoorzame burgers en gedweeë onderdanen (zie b.v. de Pyramide der tyrannie), dan zijn wij daarover dikwijls hard gevallen en noemde men dat een schromelijke overdrijving. Nu onlangs had er voor 't kantongerecht te 's-Gravenhage een aardig voorval plaats, waardoor wij bevestigd zijn in onze meening.

Daar kwam n.l. een onderwijzer voor, die wegens verzet tegen de politie was opgepakt en terechtstond. Wie gelijk had, de onderwijzer of de politieagent, doet hier niets ter zake. Maar mr. Peperkamp, ambtenaar van het openbaar ministerie, las den onderwijerz nog al streng de les, daar deze volgens hem zijn standpunt als paedagoog geheel vergat, want als zoodanig was hij in de eerste

plaats geroepen om de jeugd ontzag voor de overheid, gehoorzaamheid aan de wet en fatsoenlijk gedrag in te prenten.

Juist daar is het om te doen.

Deze rechterlijke ambtenaar verklapt zeer juist, waartoe de school dient in de tegenwoordige maatschappij. De onderwijzers worden, evenals de geestelijken, beschouwd als de geestelijke politie en hun werk is om de jeugd in te prenten ontzag voor de overheid, gehoorzaamheid aan de wet en wat de bourgeoisie onder fatsoenlijk gedrag verstaat.

Vandaar, dat in de school wel plaats is voor den sociaal-demokraat die dat ook wil, maar niet voor den anarchist. De laatste toch is tegen alle gezag, de sociaaldemocraat is er wel tegen, zoolang het berust in de handen van anderen, maar er sterk voor, als het berust in hun handen".

Jean Grave zegt in zijn artikel „Het vooroordeel dat vaderland heet", voorkomende in *les Temps Nouveaux* van 22 en 28 Maart 1902, No. 47, over vaderlandsliefde het volgende:

„Vaderlandsliefde is slechts een masker, dienende om de arbeiders te bedriegen, opdat zij 't slavenjuk der kazerne aannemen om hen dan in de koloniale veroveringen, waarvan hunne meesters alleen profijt hebben, mee te slepen, en om ze te verhinderen, zich met hunne broeders van verre landen tegen hunne vijanden, d. z. hunne meesters op economisch en politiek gebied, te vereenigen".

In de school leert 't kind de *groote*, de gedecoreerde moordenaars, d. z. degenen aan wie door de regeeringen diploma's tot moorden zijn en worden uitgereikt, bewonderen en de edele mannen, die voor de zaak der vrijheid en der lijdende menschheid zich opofferden, verachten en als misdadigers beschouwen, omdat zij de rotte instellingen, bron van zooveel ellende, willen omverwerpen. In de school worden standen gekweekt; de pluimstrijkerij, dus 'n slaafsche en onderdanige geest, bij de kinderen er in gebracht; en hun geen denken geleerd.

De bestaande school is voor de kinderen eene ware kwelling; ze zijn gedoemd om gedurende eenige uren op bevel onbewegelijk in de banken voor een boek, lei of schrift te zitten, (thans mogen ze in enkele scholen bij *mooi weder* $^1/_4$ of $^1/_2$ uur per dag in den tuin zich ontspannen), moeten dus alle behoeften, allen aandrang tot uiting van hunne natuurlijke levenslust onderdrukken. Elke onwillekeurige ontboezeming van hunne vol levenslust zijnde natuur wordt gestraft; steeds luidt 't bevel: „stilte daar". Dat zulks op 't kind 'n slechten invloed uitoefent, behoeft geen nadere uitlegging.

Een arts zegt in: „De opvoeding der jeugd", voorkomende in *Recht voor Allen*, d.d. 5 Febr. 1890, No. 70, daaromtrent 't volgende:

„Ik houd het tegenwoordige streven, om het kind den geheelen dag bezig te houden, voor zeer goed, maar een groot gedeelte van dezen tijd moet aan lichamelijke beweging besteed worden, en deze zooveel mogelijk in de frissche lucht; de toekomst zal leeren, dat men bij de opvoeding der jeugd dagelijks uren lang *lichamelijke oefeningen met geestelijken arbeid moet afwisselen, wil 't kind gezond blijven,* en ik ben er ook vast van overtuigd dat het leeren veel gemakkelijker gaat als 't lichaam meer versterkt wordt en als de geestelijke inspanning niet zoo uren aaneen duurt als thans in de meeste gevallen gebruikelijk is.

Bij de meeste kinderen treedt dikwijls 's middags, maar bijna altijd 's avonds een toestand van overspanning, van slechte hersenwerking in".

Verder leze men 't volgende, voorkomende in *Recht voor Allen,* d.d. 23 Febr. 1891, No. 46:

De school en de gezondheid.

Een gezonde ziel in een gezond lichaam.

„In de oudheid, vooral bij de Grieken, nam de lichamelijke opvoeding een groote plaats in. Dit werd anders na de invoering van het christendom, dat met andere godsdiensten dit gemeen heeft, dat het lichaam beschouwd wordt als de vijand der ziel. Niet alleen werd de lichamelijke opvoeding verwaarloosd, maar het »vleesch" werd zelfs door vasten, pijniging, opzettelijke onreinheid enz. „gekastijd". Men begrijpt gemakkelijk, op welke wijze de school, die in de middeleeuwen (van 500 tot 1500 jaar na Chr.) geheel in handen der geestelijkheid was, tegenover het lichaam deed. Langzaam, zeer langzaam, kwam er beterschap en nog is er in onze »verlichte" 19e eeuw veel te doen op dit gebied.

Het lang achtereen stilzitten, het meer of minder lang opmerkzaam zijn op één zaak, zijn bijv. in strijd met de natuur van het kind. Voegt men hierbij de nadeelen, verbonden aan 't verblijf van vele personen in eene beperkte ruimte, dan spreekt het vanzelf, dat de inrichting der school en der leermiddelen, evenals de regeling van het onderwijs, van dien aard moeten zijn, dat de nadeelen zoo gering mogelijk worden. Ziehier eenige eischen, waaraan voldaan moet worden.

Eene eerste levensbehoefte is *zuivere lucht,* niet te warm en niet te koud. De school moet dus eene behoorlijke ruimte hebben, grooter naarmate zij voor een grooter aantal kinderen bestemd is. Er moet gezorgd worden voor behoorlijke verversching der lucht en 's winters voor verwarming.

Eene thermometer mag in geen enkel lokaal ontbreken.

Nooit mag iemand, die in school komt, eene vunzige, benauwde lucht tegenwaaien. In 't bovenstaande ligt reeds opgesloten, dat de lucht ook vrij van stof moet zijn. Op vele scholen wordt in het gymnastieklokaal gezongen op tijden, dat de lucht er vol stof is. Men begrijpt licht, dat bij de sterke inademing onder het zingen, gansche wolken stof de longen binnen komen en daar modderbanken vormen.

Een tweede eisch is, *dat de school goed verlicht zij.* Ongerekend de heilzame werking van het licht op de vernietiging van ziektekiemen en op den gemoedstoestand van den mensch, is eene goede verlichting noodzakelijk, overal waar het oog zich inspannen moet. En in 't kort geven wij de volgende voorwaarden:

Een voldoend aantal vensters moeten licht in de school brengen; dit moet invallen van boven, van achteren of van de linkerzijde. De muren moeten niet helwit zijn, maar grijs, lichtblauw of lichtgroen. Glinsterende muren, schoolborden, landkaarten enz. moeten vermeden worden.

Kaarten mogen niet overladen zijn met namen, strepen, kleuren enz. Wat door de klasse gelezen wordt, moet voldoend groot gedrukt of geschreven zijn. Geen leesboeken dus met kleine drukletters en liefst op geel of lichtblauw papier.

De afstand van de voorste leerlingen tot het bord mag niet te klein en die der achterste leerlingen niet te groot zijn. De nieuwe wet op het lager onderwijs, die zulke groote klassen toelaat, heeft met dezen eisch geen rekening gehouden. Op de scholen der gegoede burgerij zullen de klassen trouwens niet zoo groot worden. Verder moet de onderwijzer niet te lang achtereen laten lezen of schrijven en zorg dragen, dat de kinderen niet met den neus op boek of schriften liggen.

Hoe goed zou het zijn, als de onderwijzer hier werd bijgestaan door geneesheeren, die eene bepaalde studie hadden gemaakt van het schoolgebouw en zijne eischen.

Och, waarom wachten we tot heden vruchteloos op de aanstelling van schoolartsen.

Wat zou het aantal ooglijders dan ras verminderen!

Doch het is waar, die schoolartsen zouden bezoldigd moeten worden, en er wordt volgens de heeren liberalen en klerikalen reeds zooveel ten koste gelegd aan het volksonderwijs. De aalmoes is al zoo groot, waarom zou men hem nog vergrooten? Dat ontevreden en domme volk waardeert het toch niet.

Als het volk maar wat dankbaarder was, dan zou men er ook wat meer aan doen, doch....

— Eene derde zaak, die in den laatsten tijd zeer de aandacht getrokken heeft, is *de inrichting der schoolbanken.*

Het spreekt van zelf, dat de grootte der bank geregeld moet worden naar de grootte der leerlingen. Niet zelden ontstaan ruggegraatsverkrommingen door verkeerde inrichting der banken en ieder, die wel beproefd heeft hoelang hij zonder steun rechtop kan zitten, zal inzien, hoe noodzakelijk rugleuningen zijn.

Nog merken wij op, dat men in ons vochtig klimaat *de school liefst op hoogen of opgehoogden grond moet bouwen*, zóó, dat de ramen aan den zuidkant zijn. De vloer moet van hout zijn. Het is van 't hoogste belang, dat kinderen niet te lang achtereen blijven zitten, vooral jonge kinderen. Zij moeten dikwijls opstaan en zich op de speelplaats, die bij geene school mag ontbreken, bewegen. Gemakzucht bij rijke ouders en maar al te vaak de ijzeren noodzakelijkheid bij de arme, maken dat kinderen, zeer jong zelfs, een geheelen dag op school doorbrengen, grootendeels zittende in gesloten ruimten. En welke ruimten, welke benauwde hokken „bergen" dikwijls de kinderen der armen, als vader en moeder uit werken zijn! Uit armoe!

Hebben wij boven nagegaan aan welke eischen eene school voldoen moet om niet of zoo weinig mogelijk schadelijk te zijn voor het lichaam der kinderen, laat ons nu zien in hoeverre de school opzettelijk den lichamelijken welstand bevorderen moet. In de eerste plaats hebben wij het oog op de gymnastiek. De Grieken hadden de gewoonte zich als kind, als jongeling en als man ongekleed te oefenen in hardloopen, worstelen, enz. Vandaar den naam gymnastiek, gevormd van een Grieksch woord, dat »naakt" beteekent. Zooals wij in 't begin van dit opstel aanstipten, werd door het christendom de lichaamsoefening op den achtergrond gedrongen. Alleen de heerschende stand, die der edelen, wijdde veel zorg aan de ontwikkeling van het lichaam, vooral bestaande in wapenoefeningen, paardrijden, jagen enz. De meening, dat gymnastiek eene nuttige oefening is voor *allen*, won eerst langzaam veld en is, helaas, nog lang niet overal doorgedrongen. In ons land toch heeft b. v. de katholieke pers nog onlangs den spot gedreven met de gymnastische oefeningen, voorgeschreven bij de jongste onderwijswet. Ofschoon deze nieuwe wet lood om oud ijzer is, vergeleken met de oude, omdat zij in hoofdzaak een ellendig geknutsel is, verheugt het ons toch, dat der gymnastiek eene plaats op school is ingeruimd."*

Ik vraag: „wordt in Nederland in de scholen aan de eischen, in 't bovenstaande genoemd, voldaan?" mijn antwoord daarop is: „bij lange na niet".

Wil men weten hoe de katholieke pers er evenwel over denkt, men leze slechts het *Volksblad* van 22 December 1889".

In de *Vrije Socialist* van 20 Nov. 1901 vindt men een uittreksel uit „**Arbeid**" van Zola over onderwijs en opvoeding.

„De fout in onze scholen is, dat men van de idee uitgaat, dat de mensch slecht is, dat hij met zijn geboorte de luiheid en den lust tot verzet meebrengt, en dat hij veel straffen moet ondergaan en vaak belooningen krijgen om tot iets goeds te worden. Ook heeft men van het onderwijs een kwelling gemaakt, de studie is even moeilijk voor onze hersenen geworden als de handenarbeid voor onze ledematen. Onze leeraars zijn geworden tot wachters van een algemeene gevangenis, wier roeping het is, het verstand van de kinderen te kneden volgens vaste programma's, door ze allen in denzelfden vorm te werpen, zonder rekenschap te houden met de verschillende persoonlijkheden. Zij dooden alle oorspronkelijkheid, zij vernietigen het oordeel, het vrije onderzoek, de persoonlijke ontwikkeling van de talenten onder den druk van pasklaar-gemaakte ideeën en officieele waarheden. En het ergste is, dat het karakter evenzeer wordt aangerand als het verstand en dat zulk onderwijs slechts onmachtigen en schijnheiligen voortbrengt.

— Maar hoe wilt u dan, dat men vooruitkomt? Komt u eens op mijn plaats en u zult zien, wat u van de leerlingen gedaan kunt krijgen, indien u ze niet onder éénzelfde tucht houdt, als meester, die voor hen het gezag moet vertegenwoordigen.

— De leermeester heeft geen andere taak, dan de geestkracht op te wekken en den ijver van het kind wakker te schudden, door zijn vragen uit te lokken en zijn persoonlijkheid te ontwikkelen. Er is in ieder mensch een onmetelijke, een onverzadigbare behoefte om te leeren en te weten en deze moest de eenige prikkel tot studie zijn, zonder dat men noodig vond te straffen en te beloonen. En het zou klaarblijkelijk voldoende zijn, wanneer men zich tevreden stelde, met voor elkeen die studie te vergemakkelijken, die hem aantrekt, door hemzelf er zich voor te laten inspannen en hem te doen voortgaan door de kracht van zijn eigen begrip met de vreugde van aanhoudende ontdekkingen. De menschen hebben eenvoudig de menschen als zoodanig te beschouwen; ligt daarin niet de geheele oplossing van het vraagstuk van opvoeding en onderwijs?

— De zonde is in den mensch, hij kan slechts gered worden door de boetedoening. De luiheid, eene der hoofdzonden, kan slechts geboet worden door het werk, de straf die God aan den eersten mensch oplegde na de zonde.

— Maar dat is een dwaling. De luiheid is slechts een ziekte, wanneer zij werkelijk bestaat, ik wil zeggen, wanneer het lichaam allen arbeid weigert, de minste vermoeienis weerstreeft. Wees ervan

overtuigd, dat deze onoverwinbare lauwheid ernstige, inwendige wanorde aankondigt. Waar, waar hebt gij ergens luiheid zien bestaan? Neem b. v. de leegloopers van gewoonte en van lust. Vermoeit een wereldsche vrouw, die den heelen nacht danst, haar oogen niet, en maakt zij niet meer gebruik van haar spierkracht dan een arme naaister, die vastgespijkerd aan een tafeltje zit te naaien den geheelen dag door?

Denkt gij dat die mannen van de pret, die onophoudelijk op uitvoeringen zijn en op vermoeiende feesten, niet een even zwaar werk op zich hebben genomen als de zwoeger aan de werkbank of aan de schroef? En herinnert u, met welk 'n vreugde wij na een inspannend werk ons overgeven aan ontspanning! Ik wil daarmede zeggen, dat het werk ons alleen dan een last is, wanneer het werk ons niet behaagt. Indien men de menschen slechts aangenaam werk oplegde naar vrije keuze, dan zouden er zeker geen luiaards zijn. Vraag aan een kind, wat hij verkiest: zijn taalwerk of zijn rekenkunde. Hij zal u antwoorden, dat hij van geen van beide houdt. De ondervinding is opgedaan: het kind is een jonge boom, dien men moet rechtmaken en verbeteren.

— En men slechts kan verbeteren door in den mensch te vernietigen alles, wat de oorspronkelijke zonde er voor schandelijks en duivelsch heeft gelaten.

— De mensch was volgens de kerk verdoemd, eenmaal verloren, losgekocht en nu weer gereed om verloren te gaan. Een God van nijd en woede behandelde hem als een altijd zondigend kind. Men viel zijn hartstochten aan, men worstelde sinds eeuwen om ze te vernietigen, men spande zich in om den mensch in den mensch te dooden.

Maar het was Fourier, die deze zaak bezwoer door de hartstochten ten nutte te maken, ze te veredelen, ze te brengen tot noodige en scheppende geestkracht, door den mensch te bevrijden van de doodelijke verplettering der leege godsdiensten, die niets anders zijn dan gruwelijke politieagenten, ten einde de onrechtmatige inbezitneming door de rijken en machtigen te handhaven. O, het zou voldoende zijn, den mensch voor deze waarheid te winnen, dat het meest mogelijke geluk van elk ligt in de verwerkelijking van zooveel mogelijk geluk voor allen".

(„Arbeid" van Zola, dl. I).

De school is de kweek- en verzamelplaats van allerlei ziektekiemen en met de hygiëne wordt *slecht* rekening gehouden.

Dat door de autoriteiten daaraan genoegzaam zorg wordt besteed, opdat zooveel mogelijk de nadeelen die daaruit voor de kinderen

voortspruiten, tot nul worden gereduceerd, (bij de *bestaande* methode en opvatting van kinderen te onderwijzen, kan dat kwaad niet geheel weggenomen worden), ontken ik beslist. Men leze verder wat Dr. J. R. over de schoolhygiëne zegt in *de Volksonderwijzer* van Juli 1896, en wat J. W. Gerhard schrijft over de schoolhygiëne in Engeland, voorkomende in *de Volksonderwijzer* van December 1895:

Over schoolhygiëne.

Geachte Redacteur!

„U vraagt iets over schoolhygiëne. Wat ik daarvan weet, weten uwe lezers ook wel, ten minste voor zooverre zij er belang in stellen, en voor andere lezers geeft het ook niet of men er al over schrijft. Alleen wat in de medische litteratuur van den dag over dat onderwerp binnen mijn bereik komt, wil ik u wel eens doen toekomen of u er naar verwijzen, dan kunt u het zelf overschrijven.

School-hygiëne! Voor mij zijn school en hygiëne min of meer tegenstrijdige begrippen. Als een kind nog niet heel sterk is, dan zeg ik tegen de ouders: stuur het kind vooral niet naar de school, laat het eerst nog maar eens flink in de wei loopen. Blijft een kind eenige zorg vereischen, dan zeg ik: overleg met den onderwijzer of het kind niet halve dagen school mag komen, dan kan het ten minste 's middags nog wat van de zon genieten. De directe zonnestralen zijn zulk een machtige physiologische prikkel en tegenwoordig ook zulk een gerenommeerd desinfectiemiddel.

Ook in andere opzichten heeft men in Engeland wonderen gezien van het „half-time-school-system" (stelsel van halve schooldagen). Het kind van zekeren leeftijd mocht wel gedurende een deel van den dag arbeid verrichten, mits het ook een paar uren onderwijs ontving.

Twee grieven heeft ieder arts tegen de school, zooals die tegenwoordig is ingericht: het lang zitten en de infectie-kans. Over het gevaar, dat de atmospheer is verontreinigd door stof, organische uitwasemingen enz., zal ik maar niet spreken, dit is een voorwerp van „aanhoudende zorg" der schoolautoriteiten.

1°. dus het langdurig zitten. Vrije spierbeweging is de drijfkracht der pezen, de prikkel van respiratie en darmbeweging, de „conditio sine qua non" [1]) der gewrichten; daardoor wordt het lichaam recht, het vrouwelijk bekken geschikt voor het baren. Het is dus misdadig, jonge menschen juist in die jaren dat hun lichaam zich ontwikkelt, zóóveel uren lang gevangen te zetten, als gebruikelijk is. Erger dan gevangenis: ze moeten nog in gedwongen houding „stil" zitten. Zoolang men nog niet de spontane methode kan volgen, dat de kinderen komen en gaan, wanneer en waar ze iets wenschen te leeren,

[1]) Bestaansvoorwaarde.

zou er altijd een klimax van zittende schooluren voor de verschillende schooljaren moeten zijn, opklimmende bijv. van één uur daags op vijfjarigen leeftijd tot 5 uren daags op dertienjarigen leeftijd, d. i. elk jaar een half uur meer. Enkele andere uren konden gewijd worden aan gymnastiek (maar dan ook flink, dat ze moe worden!), baden, zwemmen, schoolwandelingen, staande zingen enz. Maar helaas, de school is tevens crèche (kinderbewaarplaats), en men is tegenwoordig al blij, wanneer de kinderen tusschen elk uur even vijf minuten naar de speelplaats mogen rennen.

En nu, 2°. de infectie (besmetting). Al waren ze van te voren ook zoo gezond als engelen, van af dat de kinderen school gaan, krijgen de meesten bronchitis, mazelen, kinkhoest, huiduitslag, enz. Voor enkele acute infectieziekten waakt hier te lande de wet, voor de chronische slechts zelden de onderwijzer. Elk kind, elke onderwijzer die gedurig hoest, moest verwijderd worden uit de school, want de meeste hoest is besmettelijk door de stoffen die opgegeven worden: verkoudheid, influenza, kinkhoest, croup (diphtheritis), pneumonie en tuberculose. Voorts moesten verwijderd worden alle kinderen met huiduitslag, krentebaard, klieren op het hoofd, ringbaard, dauwworm (eczeem), wolf (lupus, tuberculose van den huid), favus, wratten; alle besmettelijk.

Men kan ze weer toelaten, zoodra zij een bewijs van den dokter meebrengen. In lichte gevallen zou men kunnen eischen, dat ze éénmaal per week een gedrukt bewijs laten parapheeren door een doctor, als bewijs dat zij er geweest zijn. Als dit goed volgehouden werd, zoude het spoedig ophouden, dat huiduitslag het kenteeken is van een arm kind.

Waar dit onuitvoerbaar is, daar zou de vraag kunnen opkomen, of de onderwijzer zich niet somtijds geroepen zou kunnen gevoelen, zelf als ontsmetter op te treden. Alle genoemde huiduitslagen, behalve de drie laatste, die veel hardnekkiger zijn, genezen binnen korteren of langeren tijd met witte precipitaatzalf. Hoe spoediger zulk een uitslag in behandeling genomen wordt, des te gemakkelijker geneest hij en des te minder bedreigt hij de gezondheid door klierzwelling, enz."

Dr. J. R.

Schoolhygiène.

„Vlugheid is nu juist niet 'n deugd van den Hollander, en vooral niet van de Hollandsche regeeringsmannen: wel te verstaan, waar het betreft verbeteringen aan te brengen of nieuwe zaken in te voeren in 't algemeen, d. i. in het volksbelang. Dan houdt de Hollander ervan, om — achteraan te komen. Zeer sprekend vertoont hij deze eigenschap in alles, wat 't lager onderwijs betreft. Daar

heb je de kwestie der schoolgygiëne. Hoever hebben wij 't daarin reeds gebracht? Nu, niet ver, zelfs niet eens in 't praten daarover. En dit gaat 't *doen* nog altijd ver vooruit.

't Kan zijn nut hebben, eens na te gaan, wat in andere landen *is*, en we nemen daarvoor Engeland, een land, waar 't eigenlijke volksonderwijs van veel jongeren datum is dan in Nederland.

Dr. Kotelmann, redakteur van 't „Zeitschrift für Schulgesundheitspflege" in Hamburg, hield onlangs een voordracht over

SCHOOLHYGIÈNE IN ENGELAND,

waarover we 't volgende ontleenen aan de *Paedagogische Reform* van 13 November 1895.

„De scholen nemen in Engeland in hygiënies opzicht 'n tamelijk hoogen trap in. Wat de luchtgesteldheid aangaat, zoo is deze, zoowel in de hoogere als in de lagere scholen, buitengewoon gunstig. Gedeeltelijk komt dat daarvandaan, dat vele inrichtingen over zeer rijke middelen beschikken en bovendien een zeer hoog schoolgeld heffen. De klasselokalen hebben 'n zoo groote oppervlakte, dat zelfs bij 't maximum aantal (in hoogere van 40, in lagere scholen van 60) leerlingen voldoende hoeveelheid lucht aanwezig is. Voor elk kind wordt 10 vierkante voet oppervlakte gerekend. Afzonderlijke ventilatie- en verwarmingsinrichtingen (heetwaterverwarming) zorgen voor doeltreffende luchtverversching des winters en des zomers. Daarvan wordt een zeer ruim gebruik gemaakt. *Ook in de pauzen kunnen de kinderen veel frissche lucht scheppen.* Overal zijn groote speelplaatsen met drainering en nivellering (dus vrij van plassen en vocht) met 'n asphalt bodem. Gedeeltelijk zijn de platte daken der scholen zelven tot ontspanningsplaatsen ingericht, en in dit geval van boomen, bakken en onderscheidene potplanten voorzien. Gewoonlijk bestaat 'n schoolgebouw uit parterre, eerste en tweede verdieping. Op de tweede verdieping zitten de jongens, op de eerste de meisjes, en beneden bevindt zich *the enfant school.* Meisjes en kleine kinderen maken gebruik van de speelplaats, *de jongens van het dak om zich te ontspannen.*

Bij ongunstig weder houden de kinderen zich op in 'n groote zaal, aan drie zijden door glaswanden omgeven, die ook tot feestzaal kan dienen. Dan bezitten vele inrichtingen, zoo bizondere als openbare, nog uitgestrekte parken. (De volksscholen ook? Red.)

Voor zindelijkheid van lichaam en kleeding is zorgvuldig gezorgd. Evenals in de middeleeuwen in Duitschland, zoo zijn ook in Engeland tallooze was- en badinrichtingen aanwezig. Het „Royal College for the Blind" bezit zelfs 'n zwembad. Voor verwarming na het bad is 'n Skating-Rink. Douche-baden vindt men in de volkscholen niet; doch deze hebben bijzondere waskamers met wasbekkens in buiten-

gewoon groote getale. Aan reinheid van mond en tanden wordt bijzonder veel gewicht gehecht. Elke volksschool heeft z'n tandarts, die aanvankelijk tweemaal, later eenmaal per week, de tanden onderzoekt. Ook de schoolgebouwen zelve onderscheiden zich door groote reinheid. Zij hebben 'n vloer van pitch-pine hout met 'n onderlaag van beton. De wanden zijn tot op een hoogte van 1,2 M. in *alle* scholen met klinkers bedekt; daarover zit 'n laagje afwasbare olieverf. Ook de borden (van lei) en de banken zijn zoo ingericht, dat zoomin mogelijk stof wordt voortgebracht en ze zeer gemakkelijk schoon gemaakt kunnen worden. Voetplanken ontbreken geheel. In elke school zijn afzonderlijke kleedkamers, en vaak zelfs bijzondere droogkamers voor natte kleeren. Privaten mogen slechts voor de onderwijzeressen in het gebouw zelve zijn; voor de jongens bevinden zij zich op 't dak, voor de meisjes op de speelplaats. Zij zijn zeer helder, luchtig en krijgen licht van boven.

In 't algemeen draagt het tot de reinheid der engelsche klasselokalen veel bij, dat ze zeer helder zijn. Het licht *moet* van links komen, *mag* onder geen voorwaarde van voren of van achteren invallen [1].

De gezondheidstoestand der engelsche schooljeugd is, afgezien van de oogen, een gunstige. De kinderen maken 'n frissen, gezonden indruk. Komen besmettelijke ziekten voor, dan worden de geheele gebouwen ontsmet. De hoogere scholen hebben hun schoolartsen, terwijl de lagere scholen in den geneeskundigen adviseur van 't centraalbestuur een man bezittten, die over de doelmatige inrichting bij de bouw der scholen, evenals bij vele andere gelegenheden beslissende stem heeft.

Wat de lichamelijke vorming betreft, zoo is daarvoor zoowel door krachtige voeding als ook door allerlei lichaamsoefeningen gezorgd. De eerste wordt door vele bijzondere vereenigingen gratis gegeven, terwijl de laatste bestaan in gymnastiek en spel (voetbal, criquet, lawn tennis) op vier middagen der week".

Tot zoover Dr. Kotelmann. Men ziet, dat Engeland ons in vele dingen ver vooruit is, en vooral in praktisch opzicht. *Waarom kan men hier, en wel in de groote steden, waar de grond zoo duur is, niet Engelands voorbeeld volgen en de daken der scholen tot schooltuinen inrichten?"*

Amsterdam, Nov. '95. J. W. GERHARD.

[1]) Natuurlijk mag dat bij ons ook niet. Maar in Amsterdam is 'n school, en nog wel 'n nieuwe, waar in twee lokalen ramen in de werkmuur zijn. Aanvankelijk hingen daar *witte gordijnen* voor, die later door *te korte* groene gordijnen vervangen werden.

En laat ons nu eens nagaan wat de *resultaten* van het onderwijs zijn (let wel, ik heb nog alleen op 't oog het lager onderwijs dat aan de proletariërskinderen wordt verstrekt); we komen dan tot de conclusie: *treurig!* Zulks bewijst de domheid en onwetendheid waarin 't grootste deel der menschheid verkeert. Vermoedelijk zal men de vraag tot mij richten: „maar ligt dat nu alleen aan 't onderwijs?" Mijn antwoord daarop is: „voor 't grootste gedeelte wel". De oorzaak daarvan ligt aan 't onderwijs, dat in de scholen voor lager- en meer uitgebreid lager onderwijs aan de jeugd wordt verstrekt, waaraan de autoriteiten hare goedkeuring hebben gehecht. *Enkele* uitzonderingen zullen er altijd wezen, dat geef ik toe; er zijn kinderen die niet willen of niet kunnen, doch dat zijn enkelen; wat nu *regel* is, moet *uitzondering* wezen.

De regeering, alhoewel ze voorgeeft, *groot* belang in 't onderwijs te stellen, houdt den mensch dom; haar belang brengt dat mede, want 'n denkend proletariaat is gevaarlijk voor de bestaande orde en die moet, ten koste van alles, gehandhaafd worden; 't is voor haar, ook voor de geestelijkheid, eene levenskwestie, „to be or not to be" (d. i. bestaan of niet bestaan), zegt Shakespeare. Hoezeer de regeeringen hechten aan het „handhaven der orde", hebben de arbeiders in ieder land al wel eens ondervonden.

In de *Vrije Socialist* van 31 Januari 1900, No. 9, leest men:

„Börne schreef eens, dat elke universiteit den domper zette op de heele omstreek, tien mijlen in de rondte, en inderdaad, daar schuilt veel waarheid in. Neem onze universiteitssteden Leiden en Utrecht bijv., brandpunten zoogenaamd der wetenschap, en raadpleeg den stand van ontwikkeling van de bevolking uren ver in den omtrek, gij zult ondervinden dat van al die geleerdheid niets afstraalt op de bevolking van die steden. Is dat niet treurig? Pleit dat niet tegen de heeren der faculteit?

Maar — en ziedaar de hoofdzaak — men *vreest* eigenlijk dat de wetenschap onder het volk komt. En daar heeft men reden voor. Want als het volk eens wist met hoe weinig verstand de wereld geregeerd wordt (woorden van den Zweedschen rijkskanselier Oxenstierna), als het volk eens het geheim der onderdrukking wist waaronder het zucht; als het volk eens op de hoogte kwam van de wijze waarop het geëxploiteerd wordt en zich bewust werd van zijn macht: gedaan zou het zijn met al die heerschappij. De onkunde der massa is het behoud der machthebbers en daarom is en blijft de regeeringstaktiek: het volk dom te laten, dom te houden en dom te maken.

En dat beweren wij ondanks de duizenden guldens, uitgegeven voor het onderwijs, ondanks al den schijn van het tegendeel!

Voor ons kan er geen kennis, geen wetenschap genoeg worden verspreid en onze leuze blijft die van den stervenden Goethe:

LICHT, MEER LICHT!"

In de *Vrije Socialist*, d.d. 21 October 1898, leest men o. m. het volgende:

„De staat heeft het onderwijs steeds tot 'n regeermiddeltje gemaakt. Rousseau zei reeds in zijn tijd: „men moet kiezen tusschen het maken van een mensch of van een burger, want men kan niet tegelijkertijd het een en het ander doen. Welnu, de staat heeft gekozen en wel ten gunste van het burgerschap, zoodat het menschzijn geheel gesmoord wordt".

Multatuli zegt: „de inmenging van den staat in onze eeuw kan geen ander doel hebben, geen ander gevolg althans, dan de verlichting binnen zeer enge grenzen te beperken".

Verder zegt Multatuli: „Doch al ware dit nu eenmaal — bij uitzondering — ànders, ook *dan* moet de inmenging van den staat smorend werken op de ontwikkeling, omdat zij altijd eenzijdig is, altijd gekneld in de uniform van de eeuw. Men lette eens op de door den staat gepreconiseerde wegwijzers in de dagen der synode, Schibboleths [1]). Droeg niet alles de kleur van praedestinatie en vrije gedachten Gods. Thans en altijd bestaan er bij regeeringen dergelijke Schibboleths, ze mogen al of niet beschreven zijn".

Men vrage 't aan denkende onderwijzers en men zal u zeggen hoe treurig 't met 't onderwijs gesteld is. Klaagt men niet algemeen over de ruwheid en domheid van het volk? Is er hooger en beter geest waar te nemen nu het volk zooveel algemeener geniet van het onderwijs? niets van dat alles.

Multatuli zegt: „Met al uw officieel geschoolmeester sedert eeuwen, slaagden wij zoomin in het wel voorzien van de macht des geestes als in 't voldoen van stoffelijke behoeften. Genie en biefstuk zijn even schaarsch".

Waar de staat zulk slecht werk levert en zich totaal onbevoegd toont inzake het onderwijs, daar gaat het niet aan, dienzelfden staat een grootsch werk als de regeling van het onderwijs van het toekomend geslacht op te dragen. De besten onder ons gevoelen dat de school niet deugt, al staat het ons *op heden* nog niet *duidelijk* voor oogen, hoe zij worden moet in 't belang der vrije ontwikkeling van het kind".

[1]) Schibboleth wil zeggen: eene bijzondere uitspraak, 'n wacht- of herkenningswoord, 'n parool.

Met de laatste zinsnede ben ik 't niet eens: ons program bewijst dit. Men zegt altijd, „aan de vruchten kent men den boom". Welnu! wat blijft er van dat hooggeroemde onderwijs over? Niettegenstaande de regeering met aanhoudende zorg voor 't onderwijs vervuld is, zoo ze zegt, en de autoriteiten steeds, zoo zij *beweren*, de meest mogelijke belangstelling in 't onderwijs stellen, heft men te Rotterdam de kostelooze scholen op, waardoor de bourgeoisie wéer eens *duidelijk* 't bewijs geeft, hoe groot de liefde is die zij voor 't onderwijs der *volkskinderen* bezit, en liet men te Amsterdam de kinderen der proletariërs in een paalschool, naast een stinksloot gelegen, onderwijs geven. (Verdere bizonderheden daaromtrent vindt men in *de Volksonderwijzer* van 27 Februari 1895).

De aanhoudende zorg welke de regeering, volgens haar zeggen, voor 't onderwijs heeft, bestaat enkel daarin, dat het proletariërskind niet *te veel* leert, want dat leidt tot ontevredenheid. En uithoofde ontevredene menschen ongelukkig worden — en dat veroorzaakt aan de regeering te veel smart — en bovendien ook gevaarlijk voor den staat zijn en de orde (beter gezegd de wanorde) verstoren, doet zij, de regeering, zooveel als in haar vermogen is, om het geluk van *al* hare medeburgers en burgeressen te bevorderen, zoo ze voorgeeft; besteedt dus zoo weinig mogelijk aan onderwijs voor '*t proletariërs*-kind, maar wel *tien millioen guldens* voor 't aanschaffen van nieuwe geweren, om daarmede, *als 't te pas komt*, later datzelfde proletariërskind te *verdelgen*. Wat blijft er op die manier van die aanhoudende zorg en liefde der regeering voor 't volk over? 't Is te ernstig, 't zou anders om te lachen zijn.

Volgens *de Rijnbode* van Maart 1902 kost elke soldaat den staat **achthonderd** *acht en twintig* gulden en het proletariërskind (volgens *de Volksonderwijzer* van 8 Mei 1898, No. 10) *acht en twintig* gulden en gaf Nederland (ik zeg „GAF", omdat deze opgave van tien jaren geleden is) *negen* gulden ruim jaarlijksch voor oorlog en *een* gulden *vijftig centen* jaarlijksch voor onderwijs uit, *per inwoner gerekend*.

Alleen de Zwitsersche republiek maakt hiertegenover een gunstige uitzondering: zij besteed per jaar voor *oorlog vier francs 40 centiemen* per hoofd en *vier francs vijf en vijftig centiemen* voor *onderwijs*.

In *de Volksonderwijzer* van Juni 1896 leest men in het hoofdartikel „Militairisme en Onderwijs": *Een* officier, op *vijftien* manschappen; *een* onderwijzer, op *veertig* leerlingen.

Opdat men zich overtuige van 'tgeen ik omtrent 't onderwijs beweer, laat ik hier eenige officiëele bewijzen — er op betrekking hebbende — volgen. Vooraf echter, ten einde misverstand of piquanterie te voorkomen, 't onderstaande:

Het ligt *absoluut* niet in mijne bedoeling, de meerdere of mindere kennis òf de capaciteiten van het *onderwijzend* personeel, d. z. degenen, die voor de klasse staan, te *be-* of *ver*oordeelen, op die Dames en Heeren de schuld te werpen dat het onderwijs niet deugt, nòch de wijze waarop 't verstrekt wordt. *Zij ook* zijn slavinnen en slaven in de bestaande maatschappij, gaan veelal gebukt onder financiëele en andere zorgen, enz., *moeten* gehoorzamen op straffe van *hongerlijden*. En nu ter zake.

In *Recht voor Allen* van 1 Augustus 1899 leest men:

„Wij hebben er op gewezen, dat de maatschappelijke toestanden de werking van het beste onderwijs verlammen.

De zaak is intusschen nog erger: het onderwijs zelf wordt reeds door die toestanden bedorven. Het ligt trouwens voor de hand, dat de school ook niet geheel onttrokken is aan den ellendigen invloed van het kapitaal. Waar de maatschappij door en door ongezond is, daar kan de school ook niet gezond zijn. De geldheerschappij drukt overal haar stempel.

Ieder ziet, hoe de kloof tusschen arm en rijk steeds grooter wordt, hoe eene kleine bezittende klasse komt te staan tegenover de groote massa, die meer en meer tot armoede vervalt. Niet alleen voor de arbeidersklasse is het leven een harde kamp, ook de kleine burger voelt den gruwelijken strijd om het bestaan, voor hem wordt het streven naar eene „betrekking" het hoofddoel. Wat de gegoede klasse betreft, die door hare bevoorrechte positie de maatschappij beheerscht, voor haar wordt dat beheerschen het levensdoel.

Geen wonder, dat hieraan ook de school, en niet juist de lagere alleen, dienstbaar wordt gemaakt. Het onderwijs kan bij onze wanverhoudingen niet vrij blijven van wanstaltigheden. „Vrije studie" — het streven naar waarheid — kan moeilijk aan de orde zijn in onze leugenachtige maatschappij.

Het onderwijs vervalt tot africhten, tot klaarmakerij. De examens beheerschen de heele zaak. De groote vraag wordt: wat verlangt men voor 't examen — en het voornaamste streven is een voldoende dosis geleerdheid instoppen. Examenstudie is vaak het tegengestelde van „vrije studie".

Men denke eens aan al die speciale vakken, die op de middelbare scholen onderwezen worden. Van ieder vak wordt een vrachtje geleerdheid aangedragen — de leerling moet in ieder vak „knap" zijn, opdat hij bij geen der steeds terugkeerende examens zakt. Voor de meesten zal de overlading de geestkracht verlammen en de algemeene ontwikkeling schaden.

De middelbare en hoogescholen zijn hoofdzakelijk vakscholen voor zekere betrekkingen. En de zaken zijn zoo ingericht, dat die

scholen een monopolie voor de bezittende klasse zijn, alhoewel ze uit de belastingpenningen worden betaald. Hiermee hangt samen het stelsel van examens, waardoor voor den kleinen burger den toegang tot die betrekkingen en tot het speciaal onderwijs bemoeilijkt wordt.

Een gevolg is ook, dat onze gestudeerden niet meevallen, vooral waar het geldt een onbevangen oordeel over maatschappij en maatschappelijke toestanden. Over 't geheel zijn die goed geleerde en gedresseerde, die geëxamineerde en getitelde lui zeer bekrompen; velen vergapen zich aan den schijn, zijn „bruikbaar" voor wat er van hen geëscht wordt en vormen zoo een sterke lijfwacht voor de heerschende klasse. Het kapitaal onderwerpt zelfs de wetenschap aan zich — deze staat niet vrij en fier.

Natuurlijk zal de lagere school ook niet aan dien invloed ontkomen. Ook het lager onderwijs zal gedreven worden in de richting van klaarmakerij. De schoolautoriteiten behooren in den regel tot de klasse, die slecht beoordeelen kan wat de kinderen des volks te stade komt. Hun eigen kinderen moeten voor 't een of ander examen klaar gemaakt worden — en zoo zal daarmee vooral rekening gehouden worden. Geen wonder dat er nog veel machinaals bestaat in het onderwijs, dat het aanleeren van allerlei schoolsche kennis het hoofddoel wordt tot schade van de werkelijke ontwikkeling, dat er aan den kinderlijken geest veel steen voor brood gegeven wordt.

Gezond volkonderwijs kan alleen bij eene gezonde samenleving bestaan. In een klassenstaat moet het onderwijs eenzijdig zijn; er zal onwillekeurig meer rekening gehouden worden met de heerschende klasse, minder met het eigenlijke volk.

Wie onbevooroordeeld onderzoekt, zal de door mij bedoelde eenzijdigheid van het onderwijs en de wetenschap zien.

Als men onze zoogenaamde ontwikkelde en knappe lui hoort roemen op hunne wetenschap en hunne minachting jegens de domme niet-gestudeerden gadeslaat dan kan men zich ergeren, vooral als men hunne wetenschap wat weet te taxeeren.

Daar is b.v. de geschiedenis, naar 't heet de voorstelling van de belangrijkste wereldgebeurtenissen — in waarheid niets gevende dan de uiterlijke staatkundige gebeurtenissen, waarvan de vorsten het middelpunt zijn. Deze geschiedenis is bovenal geschikt om het volk te verleugenen. Zal de geschiedenis werkelijk de leermeesteres van 't volk zijn, dan moet er een andere komen dan de officieele der toongevende kringen. De ware geschiedenis dringt door tot het leven der volken. Aan de beschaving, aan de ontwikkeling der maatschappelijke toestanden moet de meeste aandacht geschonken worden.

Vooral in onze dagen is deze echt wetenschappelijke behandeling der geschiedenis noodig; omdat zij met de tegenwoordige geestelijke

behoeften overeenstemt. Evenals onze maatschappelijke vormen verouderd zijn, zoo is 't ook met veel van de officieele wetenschap. Holle vormen zonder pit zullen ineenvallen: een nieuwe wereld is in wording.

De heerschende geschiedbeschouwing is nog die van het oude regime, waarbij de vorst en een bevoorrechte stand alles waren, het volk niets. En hoewel onze eeuw begon met de leus: vrijheid, gelijkheid en broederschap — een nieuwe heerschappij is ontstaan. De bourgeoisie is alles geworden — de arbeidende stand is niets. En zoo zijn nog de vijanden 't volk — mannen al Napoleon III, Thiers e. a. de *groote* mannen der heerschende klasse, ook de groote mannen der geschiedenis.

Maar wanneer eens de geschiedenis beschouwd zal worden zooals het behoort, dan zal men voor onze eeuw andere zaken van groot gewicht achten dan thans in de officiëele, verschoolde wetenschap geschiedt. De maatschappelijke vraagstukken, die onzen tijd beheerschen, stellen ook eischen aan de geschiedschrijving.

De volksman Jacobi heeft eens gezegd: „De stichting der kleinste arbeidersvereeniging zal voor den toekomstigen historieschrijver van grooter waarde zijn dan de veldslag van Sadowa." En zoo is het. De strijd tusschen arbeid en kapitaal is het groote feit dezer eeuw, van oneindig meer beteekenis dan de konferenties der vorsten en hunne staatslieden, dan die Oostersche kwestie, die zoo geschikt is om de volken tegen elkander in 't harnas te houden en het militairisme te steunen.

Hoevelen, vooral zoogenaamde beschaafden en ontwikkelden, voorgelicht door de groote pers, staren op de schitterende vorstenhoven en het partijgeknoei in de parlementen; — zij merken niet den reuzenstrijd die er gevoerd wordt. Er zal intusschen een tijd komen, dat men de tegenwoordige „belangrijke" zaken nauwelijks een blik zal waardig keuren, maar dat men in de geschiedenis onzer eeuw bovenal zal zien de geschiedenis van den strijd, dien het verdrukte proletariaat voert tegen het kapitalisme. En niet alleen de geschiedenis onzer eeuw — ook van de vroegere eeuwen zal een betere geschiedenis gegeven worden, waarin het volk op den voorgrond treedt.

Want de strijd onzer dagen is niet nieuw. De geschiedenis van het volk is een lange lijdensgeschiedenis. En zij zou minder lang geduurd hebben, als zij het volk steeds in hare waarheid en klaarheid voor oogen was gehouden. Doch waar men volk onderwijst, daar wordt het dikwijls nog verblind door het altijd te doen staren op de vorsten en machtigen der aarde, van wie dan ook bijna nog niets dan groots en edels verteld wordt.

Een dwaas patriotisme wordt aangewakkerd. Ja, het kapitaal beschikt over alle krachten om zijne heerschappij te bevestigen en

te behouden. De officieele wetenschap dient over 't geheel als de „melkgevende koe" en houdt dus allicht meer rekening met de machtigen dan met de waarheid." O.

In *De Volkonderwijzer* van Mei 1895 komt voor het volgende:

Graaf Leo Tolstoï heeft een nieuw boek geschreven, getiteld: „*Het Koningrijk Gods is binnen in u*", waaraan wij het onderstaande ontleenen:

„Het derde middel is de *hypnotisatie van het volk*. Dit middel bestaat daarin, dat men de zedelijke ontwikkeling der menschen tegenhoudt en hen, door verschillende suggesties, bij de verouderde opvatting van het leven houdt, waarop de macht der regeering rust. Die hypnotisatie is tegenwoordig op eene hoogst ingewikkelde wijze ingericht en haar invloed reikt van de kindsheid tot den dood. Die hypnotisatie begint in de verplichte, met dat doel ingerichte scholen, waarin men de kinderen de begrippen inscherpt, welke die hunner voorvaderen waren en die in strijd zijn met het moderne bewustzijn der menschheid. Op meer gevorderden leeftijd wordt zij voortgezet door versterking der godsdienstige en vaderlandsgezinde bijgeloovigheden".

Ach neen, maak er u niet mee af, dat Tolstoï een Rus is en slechts 't absolute czarisme kent. Deze begaafde schrijver heeft veel gezien en veel gelezen. Zijn critiek geldt heel onze beschaafde (?) samenleving. En in Nederland is 't al niet anders, dan elders. Ook hier mag de lagere school niet de wetenschap huldigen, ook hier wordt deze gekneld in 't dwangbuis van allerlei godsdienstige sekten en sektetjes. Ook hier moet opgevoed worden tot alle maatschappelijke en christelijke deugden. En welke maatschappelijke en christelijke deugden? Niet die, welke door Kropotkine in zijn „Nieuwere Moraal" zijn ontwikkeld, neen, de maatschappelijke deugden die er van één, twee, driehonderd jaar nog bij onze regeerders ingeroest zitten. Niet de deugden, door Jezus' volgelingen in 't Nieuwe Testament neergelegd. Zij zijn wat al te christelijk en passen niet in 't zuigpompsysteem onzer machthebbers.

En wat er in al die zoogenaamde deugden nog werkelijk deugdelijk is, komen onze jongens en meisjes er in onze maatschappij niet faliekant mee uit?

Ach lezer, denk er eens over na!" *(get.)* F. C. NOORMAN.

Hoe 't met 't onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis gesteld is, kan men 't beste te weten komen als men de boekjes leest, daarover uitgegeven door D. van Pelt en P. v. d. Ent.

Verder verwijs ik naar het hoofdartikel, voorkomende in *Recht voor Allen* van 12 Aug. 1892: „Hoe onze jeugd in de geschiedenis

onderwezen wordt", naar aanleiding van de werkjes van D. Canon, H. v. S., te 's-Gravenhage.

Ziehier nog een paar staaltjes uit „Onze omgeving", leerboek voor de Nederlandsche scholen, door J. L. Sander, hoofd eener school te Schiedam:

1e les. „Wat leg ik zacht en warm, zoo menig kindje, ziek en arm, ligt niet als ik. Och, Heer! geeft gij het toch warmte en slaap".

Verder: „Weest eerbiedig, kinderen! spreekt dien heiligen naam met ontzag uit. Weet ge, wie God is? God is de schepper van alle dingen, alles wat er is, heeft hij voortgebracht; God onderhoudt alle menschen en dieren. *Ieder ontvangt wat hij noodig heeft.* Voedsel en kleeding wordt door God aan iedereen geschonken", enz.

„Er kan geen enkel mensch gemist worden". De *Volksonderwijzer* voegt er bij: „En de rentenier dan?"

Vervolgens leest men in dat boekje: „De eene mensch leeft van 'tgeen den andere doet" en „dan moet ge, als ge van de school gaat, een nuttig beroep kiezen".

De *Volksonderwijzer* gaat naar aanleiding daarvan als volgt voort:

„Ja, de eene luiert dikwijls van 'tgeen anderen voor hem doen" en „De armen hebben niet veel keuze; de zonen der rijken wacht een keur van vette baantjes".

Zijn eindoordeel is:

„Komt, onderwijzers die zoo jammert over de verdorvenheid der jeugd, die bazelt over zedelijke vorming, koopt dit kostelijk boekje, leest en herleest 't met uwe leerlingen. Prent hun in die kostelijke deugden en geeft hun dan die kostelijke leugens op den koop toe, enz. Maar gij, volksopvoedsters en opvoeders, die inziet dat de verdorvenheid der jeugd eerst zal verdwijnen als het kwaad in de hartader wordt aangetast, gij, volksopvoeders (opvoedsters), die weet dat de ondeugd niet zal afnemen *voordat* de kanker die aan het volksleven knaagt — d. i. de overvloed aan den eene en het gebrek aan den andere zijde, — niet zal zijn uitgesneden; werpt van u zulk verderfelijk geschrijf; bant uit uwe school de leugen der tevredenheid (die pest in de maatschappij) d. i. *gemakzucht* en berusting d. i. *lafheid.* Smijt het bij de andere prullen die het volk biologeeren en vervangt het door werken, zuiver wetenschappelijk, ademend den reinen geest der algemeene menschenmin".

Get. CRITAS.

Dogmatieke schoolboeken.

Zoo is de titel van een stukje, voorkomende in *de Volksonderwijzer*, d.d. 4 October 1894, hetgeen luidt als volgt:

„Dikwijls wordt gezegd dat we overdrijven wanneer we beweren dat Neêrlands jeugd ook op de openbare school allerlei dogmatiek moet slikken. Ik weet geen beter middel tot staving onzer bewering, dan het aanvoeren van voorbeelden. De volgende zijn bijeengegaard uit de nog veel gebruikt wordende boekjes: *Rood, Wit* en *Blauw* van Bosman:

1. Wie werkt, vindt overal brood.
2. De honger kan bij den vlijtige het sleutelgat niet vinden, enz.

In *de Volksonderwijzer* van Maart 1894 leest men:

„Ook op 't gebied van onderwijs is zooveel te veranderen, te verbeteren, te stichten en omver te halen, opdat onze school een ware school voor het kind des volks worde. Huichelarij, verheerlijking van god, vorst en vaderland tegen wetenschap en waarheid in. Aankweeking van den rassenhaat tegenover verkeerd begrepen naastenliefde. Aanpreking van valsche deugd, plicht en recht. Eene opvijzeling van het maatschappelijk leven naar de enge burgerachtige begrippen. En dan, wat onderscheid onder alle oogpunten tusschen het onderwijs van het volkskind en dat van de kinderen der gegoeden, dat dertig maal meer kost aan den staat".

In *Recht voor Allen*, d.d. 11 Mei 1891, komt voor een artikel „Groote klassen", waarin men lezen kan dat in de scholen voor proletariërskinderen **een** onderwijzer aan 't hoofd staat eener klasse, waarin zich vijf-en-vijftig kinderen bevinden. Welke vruchten zoo'n onderwijs draagt, kan ieder die denken wil, begrijpen.

Verder leze men het hoofdartikel, voorkomende in *Recht voor Allen*, d.d. 23 December 1890, No. 301, getiteld: „Gebreken in ons schoolwezen en de middelen ter verbetering", en „Neêrlands schande", voorkomende in *de Volksonderwijzer* van 8 Mei 1898:

1958 studenten der drie Rijksuniversiteiten kostten in 1897—97 't land *f* 1458247.38; 2483 Gymnasiasten *f* 608479.54; 487774 Volksschoolleerlingen (Openbare Lagere Scholen) *f* 13740129.41. Elke student ontving van 't volk 'n ondersteuning van *f* 744.—.
» Gymnasiast » » » » » » » » 245.—.
» Volksschoolleerling » » » » » » » » 28.—.

130 professoren voor 1958 studenten, dat is 1 professor voor 15 studenten; 433 leeraars voor 2483 gymnasiasten, dat is 1 leeraar voor 6 leerlingen; 801 leeraars voor 7030 leerlingen der H. B. S. voor jongens, dat is 1 leeraar voor 9 leerlingen; 164 leeraars voor 1361 leerlingen der H. B. S. voor meisjes, dat is 1 leeraar voor 8 leerlingen; 12723 onderwijzers(essen) voor 487774 leerlingen der Openbare Lagere Scholen, dat is 1 onderwijzer(es) voor 38 leerlingen.

Bedrag der salarissen van 't onderwijzend personeel der 3 Rijks-

universiteiten *f* 677801.99, dat is per student *f* 346. (Gemiddeld lesgeld per student *f* 120).

Gymnasia: *f* 759815.55[5], dat is per leerling *f* 306. (Gemiddeld schoolgeld per leerling *f* 84).

Openbare Lagere Scholen: *f* 10373483.88, d. i. p. leerling *f* 21.

5670 volksonderw. leven van *f* 400 tot *f* 699 p. jaar of 109 tot 191 centen p. dag. 2799 volksonderw. van *f* 700 tot *f* 999 p. j. of 191 tot 273 c. p. d. 980 volksonderw. van *f* 1000 tot *f* 1399 p. j. of 273 tot 383 c. p. d. 230 volksonderw. van *f* 1400 en meer.

1907	schoolhoofden	van	*f* 700	tot	*f* 999	buitendien vrije woning.
602	»	»	» 1000	»	» 1399	
535	»	»	» 1400	en	meer.	

Geen *onderwijs* ontvingen 59720 kinderen van boven 6 en beneden 12 jaar en *honderdduizenden* kinderen van 12—18 jaar.

De Volksonderwijzer van Januari 1898 eindigt zijn artikel aldus:

„Wie zijn de slachtoffers van zulke ten hemel schreiende, erbarmelijke toestanden?

Dat zijn de kinderen des volks", enz.

*
* *

Zij, die na kennismaking met de hier voorafgaande officiëele bewijsstukken omtrent 't onderwijs nog *durven* beweren dat het onderwijs, in Nederland aan de jeugd verstrekt, *opperbest* en de wijze *waarop* 't gegeven wordt, *goed* is, moeten *verstokte* optimisten of menschen zijn, die tegen *beter* weten in, uit vuil eigenbelang, zulk een toestand willen bestendigd zien. Enfin! van dergelijke lui acht ik 't het beste, geen nota te nemen. *Ik weet beslist* dat er velen zijn, die na lezing van die officieele stukken omtrent 't onderwijs, in Nederland aan de jeugd verstrekt, *overtuigd* zijn geworden dat de toestand van 't onderwijs in Nederland niet deugt niet alleen, maar treurig en schandelijk is voor 't proletariërskind.

Elk dus die daarvan overtuiging heeft verkregen, zal krachtig medewerken om eene verandering daarin te brengen en de handen zelf aan den ploeg slaan. De regeering, d. i. de bezittende klasse, verbetert den toestand *niet;* ze heeft 't grootste belang er bij dat 't proletariaat dom blijft.

„De kunst om de volkeren te verdierlijken en dan uit hun verdierlijking een argument te putten voor het despotisme, dat is tot nu toe de geheele wetenschap der regeeringen geweest", zegt Mirbeau.

Want 'n dom volk denkt niet, gelooft aan god, bedrinkt zich en schreeuwt hoera! bij 't zien van 'n paar koninklijke of keizerlijke parasieten die ten hunnen koste 'n lekker leventje leiden, berust en is tevreden.

O! die tevredenheid, die pest, hand aan hand gaande met de godsdienstpest; ze hebben van den mensch een karakterloos, laag, gluiperig, egoïstisch, onnatuurlijk wezen gemaakt.

„De tevredenheid is een der ergste ondeugden. Geen domheid, geen jeneverpest, geen andere ondeugd kan een volk zoo achteruit brengen als tevredenheid. Tevredenheid is zedelijke dood en heeft geestelijke en lichamelijke vernietiging tengevolge. Tevredenheid is de uitdrukking van traagheid. Tevredenheid sluit elk streven naar vooruitgang buiten, doodt elk geestelijk leven", leest men in *R. v. A.*

„Wij lazen eens (in een kapitalistisch blad nog wel!): „De tevredenheid is veel moeielijker te bestrijden dan de domheid". En dat is waar. Domheid kan worden opgeheven door onderwijs, als althans geen geestelijk gebrek aanwezig is; tevredenheid is het zekerste teeken van een reeds gebroken geest, is op zich zelf reeds een geestelijk gebrek, een waanzin der zelfvernedering, het tegendeel van grootheidswaanzin, maar evenals deze het bewijs eener hersenongesteld".

ONTEVREDENHEID.

„Daar is 'n woord, 'n machtig woord
In 's menschen harte neergevallen,
Dat weerklank vindt bij duizendtallen
En donderend rolt van oord tot oord.
Dat oproept uit den slaap des doods,
Dat 't oog doet glansen, 't hart doet branden,
Ontroering brengt in alle landen,
Gedachten opwekt, fier en grootsch.

'tIs als 'n licht, 'n heerlijk licht,
Dat doordringt in de rotsspelonken,
Het dof graniet tot goud doet vonken,
Waarvoor het nacht'lijk duister zwicht.
't Is als 'n zon, die leven wekt,
Die door zijn krachten scheppend stralen,
Den berg ontdooit en in de dalen
d' Ontwaakte aard met bloemen dekt.

Dat woord heet ontevredenheid,
't Stort hoop in bange menschenharten,
't Wekt kracht tot dragen van veel smarten,
't Geeft moed tot onverpoosden strijd.
Het stuwt met onbedwingbre kracht
De menschen voort langs steile paden,
Het dwingt tot werken, noopt tot daden,
't Staalt den wil, waar 't smoort de klacht.

Tevredenheid is dwaas, is snood.
Zij dooft gevoel, verlamt de spieren,
Wie haar wil dienen, haar wil vieren,
Aanbidt vernietiging en dood.
Maar wilt ge moed en kracht en jeugd,
Blijf immer dan naar beter streven,
Wilt gij 'n krachtig, edel leven,
Wees ontevreden, dat is deugd", GEMME II.

leest men in *de Volksonderwijzer* van November 1895.

't *Groote, edele doel* dat wij ons voorstellen te bereiken en waarin wij vertrouwen door alle weldenkenden gesteund te worden, is de ontwikkeling van het proletariërskind op *zedelijk* en *verstandelijk* gebied, waardoor 't, mensch geworden zijnde, tot vrijheid en welstand zal komen. Rome weet het wel, het past het gezegde van Luther: „*geef mij de kinderen en de toekomst is ons*", op krachtige wijze toe. Welnu, wat Rome kan, kunnen ook wij, *mits* we *willen*; als Rome niet in *een keer* slaagt, tracht ze dat in 10, 20, 100 of 1000 malen te doen; waar ze slechts half gelegenheid vindt, richt ze eigen scholen op om *daar* aan de kinderen onderwijs toe te dienen in *haar* geest. Hoe die geest is, behoeft niet gezegd te worden, ieder weet zulks, *kan* ten minste 't weten. *De Volksonderwijzer* van vroeger had het volgende opschrift: »In *elk* dorp is een onderwijzer die het licht ontsteekt, maar tevens een priester die het uitblaast", *laat ons dat niet vergeten.*

Rome brengt het spreekwoord: „die het kleine versmaadt, is 't groote niet waard", degelijk in toepassing, en met 'n geduld en volharding, waaraan menigeen een voorbeeld kan nemen, gaat de katholieke kerk op haar doel af, bereikt 't bijna *altijd*, toont daardoor dat *daar* waar een wil bestaat, ook een weg is en dat volharding en geestkracht *bijna alle* moeilijkheden overwinnen. Als bewijs het volgende:

In *de Vrijdenker* van 6 Juni 1896 leest men het volgende:

„Maar ik wensch nu de aandacht te vestigen op de schandelijke, steeds al te welgeslaagde aanslagen op kinderen, die de grondwet heet te beschermen; ik wensch allen, die nog niet geheel verchristend zijn, te waarschuwen tegen de aaneenschakeling van misdrijven, die een rudiment van middeleeuwsch spraakgebruik godsdienstig (confessioneel) onderwijs betitelt.

Weet men wel, wat dat is? Weggerukt uit het warme licht daarbuiten in de natuur; uit het opwekkend en versterkend spel met luidruchtige makkers; uit de misschien nog beschermende nabijheid van niet gansch gebiologeerde ouders; uit gansch de omgeving,

die het kind leven doet, — ziet het weerlooze offer zich willeloos overgeplaatst in de donkere holen, waar de zwarte pijniger oppermachtig is.... Alles heeft hier een imponeerenden invloed op de jeugdige verbeelding: iets als een benauwende droom besluipt den jeugdigen geest; de hypnotiseering neemt een aanvang... Men laat den onnoozele dan ook nauwelijks den tijd zijn lichaamskrachten althans eenigszins te ontwikkelen. Zoo spoedig mogelijk, in de prilste jeugd, steekt de geestelijkheid haar moordenden klauw naar het kind uit: *De kerk heeft haast!* Niemand zal zulk een kind rijp achten iets van het kerkelijk onderwijs te *begrijpen;* dat behoeft ook niet. Ontwikkeling, vermeerdering van kennis, is de bedoeling niet: daarvoor zou de kerk zoo'n spoed niet maken. De geest moet gebroken, de zelfstandigheid geknakt, de wil vernietigd, het nadenken uitgeroeid worden. Het kind moet worden als *„een lijk in de hand zijner oversten"*. En hoe jonger het nu is, hoe weeker de hersenen, het gemoed zijn, des te gemakkelijker zijn ze te kneden in den gewenschten vorm der stompzinnigheid!....

En nu vangt het proces aan! De afschuwelijke christelijke geloofsleer, met haar bespottelijk „hiernamaals"; met haar eeuwige verdoemenis; met haar hel en duivelen, naar willekeur met allerhande vreeselijks gestoffeerd; met haar versuffende mirakelen; met haar afkeer van „wereldsche" wijsheid, behoeft heusch niet nog opzettelijk aangezet te worden om het kind te verbijsteren; zij bevat uit zich zelve al geestelijken alcohol genoeg om de jeugdige hersenen voor altijd te bedwelmen. Beangst en terneêr geslagen schrompelt de kinderziel in één, en spoedig genoeg is het kerkelijk doel bereikt: het kind is naar den geest gebroken, vernield, vermoord.

Hebt gij, o ouders! wel ooit ernstig er over nagedacht, aan wat soort lui gij uw kroost toevertrouwdet? Bevat de zwarte kliek eenig individu, dat zelfs maar de geringste bevoegdheid heeft, zich met het onderwijs, de opvoeding der jeugd in te laten? Altijd onder huns gelijken, onder volwassenen verkeerende; zelf geen kinderen hebbende, is het kindergemoed hun ten eenenmale vreemd.... Steeds in kloosters en kerkgebouwen opgesloten; van de „booze" wereld en haar „begeerlijkheid" afgezonderd; immer met gelijke, eenzijdige lui verkeerend, zijn zij met de maatschappij en het leven onbekend. En die lui moeten voor het leven opvoeden? Is er grooter tegenspraak denkbaar? Ligt hierin niet het overtuigendst bewijs, dat het kind *niet* tot mensch, *niet* voor het leven opgevoed wordt, maar uitsluitend *voor de kerk;* dat de eenige bedoeling is het „tot lijk" te maken?

Schande daarbij over den Staat! Het minste schrijfmeestertje moet nog een diploma van bevoegdheid bezitten, uit vreeze licht,

dat hij den leerling een verkeerden lettervorm leeren mocht. En hier is een gansche bende mannen en vrouwen, wier z.g. „onderwijs" van veel wijder strekking is, die belanghebbenden bij misbruik van hun macht en invloed zijn, en van wien de Staat niet den minsten waarborg van bevoegdheid eischt. Is er sterker bewijs noodig alweer, dat Troon, Beurs en Altaar elkaar onderling ontzien; elkaar onderling den bal toekaatsen, onderling de exploitatie der massa's verdeelen?

Ik weet wel, velen zullen weer van „overdrijving" spreken. Velen zullen weer afgaan op hetgeen een sluwe geestelijkheid zelf over haar arbeid gelieft te zeggen. Maar hier vooral gelde het woord van Bastiat, „il ne faut pas juger les choses à ce qu' on voit, mais encore à ce qu' on ne voit pas!" wat zeggen wil: Men moet de zaken niet beoordeelen naar hetgeen men ziet, maar ook nog naar wat men niet ziet.

Ce qu'on ne voit pas! Daar wordt af en toe een tipje van den donkeren sluier opgelicht — en wat een poel van misdrijf en jammer, van leed en ellende komt er dan aan den dag! Ik ken vele ouders, die — helaas, vaak te laat! — tot de ontdekking zijn gekomen, dat zij hun kinderen aan den Moloch geofferd hadden, — en niet altijd was herstel, geheel of gedeeltelijk, nog mogelijk!..."

Ook *wij* kunnen alle moeilijkheden overwinnen, doch we moeten *willen, ernstig* willen; niet *zullen* doen, maar *doen;* daarbij de waarheid en de liefde als leidsvrouwen, (de wereld kan alleen gered worden door de liefde, zegt Jozua Davids) *dan* zijn *wij sterker* dan Rome en Dordt te zamen, want de waarheid, hoe verdrukt thans nog, wint 't van de leugen, dat staat vast.

Rome en Dordt *moeten* derhalve ten laatste de vlag strijken voor *ons,* daar *zij* de *leugen huldigen* en *wij* de våan der *waarheid hoog* houden en verdedigen. „En dat zal gebeuren zoodra de mensch gaat denken en inzien dat de *zwarte bende* de *vloek* der *menschheid* is, de geesten moordt, de zielen verderft en rondwaart met den *satanischen* lach op de harde kaken, zegt *de Vrijdenker* van 6 Juni 1896, No. 101.

Vermoedelijk zal men mij tegenwerpen: Rome gaat niet recht door zee, het huldigt de leer: „het doel heiligt de middelen"; 't is Rome dus onverschillig, op *welke* wijze het zijn buit bereikt en daaraan mag men geen voorbeeld nemen.

Zeer juist! doch *wel* mâg en moet men dat doen aan de volharding en 't geduld waarmee het werkt als het slagen wil in zijn voornemen. Men versta mij wel: het *geduld* en de *volharding* van Rome spoort tot navolging aan; *niet* de middelen welke het kiest; die zijn verfoeibaar. Rome — laat ons dat *niet* vergeten, en dat kan *niet dikwijls genoeg* herhaald worden, — is de *grootste* vijand

der menschheid, dien men *waarachtig niet te licht* moet schatten, want het is tot al wat *vuil* en *laag* is, in staat.

In *de Vrije Gedachte* van 22 Dec. 1900 No. 78 kan men het volgende lezen, wat als bewijs van 't voorafgaande dient:

Te Stettin verscheen de 37ste druk eener brochure, bevattende eene geweldige aanval tegen de officieele zedelijkheidsleer der R. K. kerk, uittreksel uit officiëele boeken der roomsche geestelijken. Grassmann vertaalde verscheidene Latijnsche aanhalingen, welke hij er van gaf om aan te toonen het ontzettend gevaar dezer kerkelijke zedeleer voor de zedelijkheid der volkeren.

Nu zegt prins Max, hertog van Saksen, daarvan:

„Doordien het boek „de moreele theologie" in 't Latijn is geschreven, was de geheele zaak aan de openbaarheid onttrokken; elke ergernis, elk schandaal was daardoor uitgesloten. Nu komt een onbevoegde hand, vertaalt wat zorgvuldig aan de opmerkzaamheid is onttrokken, in 't Duitsch en geeft dat aan het publiek prijs; 't wordt zelfs met groote handigheid onder het volk verspreid".

Daarom allen meëgewerkt, want „eendracht maakt macht en tweedracht breekt kracht", ons *eigenbelang, ik zeg 't nogmaals,* brengt 't mede, aan de geestelijke en intellectueele ontwikkeling van het proletariërskind te arbeiden, waaruit volgt de *opheffing* der slavernij waarin 't grootste gedeelte der menschheid thans gebukt gaat.

„Slechts de wetenschap, bezield en begeesterd door de rechtvaardigheidsideë, kan de ernstige vraagstukken oplossen, gesteld aan de vrijmaking van het proletariaat. *Vrije Gedachten* van 21 Januari 1901".

Alle belangen van persoonlijken aard en nietigheden, kleinigheden van ondergeschikt belang en kleingeestigheden dan op den achtergrond geschoven.

„Want zoo zeker als de dag volgt op den nacht, zoo gewis zal de wet der menschenrechten volgen op de tyrannie en onderdrukking die zoolang de wereld hebben geregeerd. De zaak waarvoor het bloed der Kommune heeft gestroomd, zal zegevieren" zegt Jozua David.

Ja, die zaak *zegeviert,* dat ligt in de orde der dingen opgesloten; verhaasten wij de komst dier ure — in 't belang der menschheid — door ontwikkeling.

„De zomer komt! De zomer komt!"

Zoo zal het ook eenmaal gaan met den strijd tusschen kapitalisten en socialisten. Aan het einde van die reuzenworsteling zullen van oost tot west, van noord tot zuid, des dichters woorden waarheid worden:

„Hij komt, der volk'ren vrijheidszon,
„Mijn geestesoog aanschouwt zijn pracht,

„Wij zullen in zijn gloed ons baden
„En nimmer keert hij weer, de nacht!"

Ja, de woorden in het proletariërslied „De vrijheidszon verft de wolken, kleurt de kimmen; rooder, langzaam rooder blinken de eerste boden van den dag, schooner dan ooit 't menschdom zag", worden bewaarheid, want *eenmaal* zal de mensch, door zijn verstand voorgelicht, inzien, dat zijn geluk in dat van alle menschen begrepen is; dat zijn eigenbelang 't dus meêbrengt, 't geluk van alle menschen, waartoe ook hij zelf behoort, te bevorderen, omdat hij *nooit werkelijk* gelukkig **kan** wezen, zoolang niet *alle* menschen dat zijn.

Wij trachten dus — dat is ons *ernstig* streven — daar te stellen inrichtingen, alwaar onderwijs wordt verstrekt in den geest van den waren godsdienst, d. i. „de dienst *der menschheid* voor eeuwig, door de band der broederliefde in alle volgende geslachten vereenigd".

Inrichtingen aldus waarin wordt verstrekt onderwijs in *libertairen* geest, want *daardoor* komt men tot het langzaam wegsterven van het gezag: het ideaal waarnaar de menschheid streeft.

Daarom met kracht tegen den bestaanden toestand — 't onderwijs betreffende — opgekomen en onzen strijd gericht tegen het gezag, dat de menschen demoraliseert.

„De bestaande gezagsvorm met zijne uitwassen (als natuurlijke gevolgen) zooals doodslag, roof, diefstal, luiheid, politie en gevangenis, het heirleger van ambtenaren, rechters en advocaten, zamen vormen *justitie;* deze vorm van gezag is eene onnatuurlijke; een ziekteverschijnsel, dat, 't moge lang duren, *onherroepelijk* gedoemd is om te verdwijnen".

Met dit gezegde van Dr. Hendrik de Vries, voorkomende in *de Vrije Gedachte* van 1 December 1900, ben ik 't volkomen eens, en velen met mij, dat weet ik. 't Gezag is een ziekteverschijnsel dat op verschrikkelijke wijze onder de menschheid woedt; wil dus de menschheid gezond worden, dan *moet* 't gezag verdwijnen. Het *gezag* heeft overal, zoowel in den staat als in de school, zijn zetel opgeslagen en zwaait er zijn despotieken scepter. In de school vooral heeft het gezag zijn despotieke hand naar de hersenen der kinderen uitgestrekt en drukt daarin, wanneer ze daarvoor 't meest vatbaar zijn, zijn stempel, een onuitwischbaren *indruk achterlatende.*

Alle middelen welke ons ten dienste staan, moeten dus aangewend worden, den mensch, wil hij werkelijk gelukkig en vrij zijn,

van het gezag te bevrijden, en dat kan alleen geschieden door het verstrekken van libertair onderwijs aan de kinderen, d. z. de menschen der toekomst.

Om *dat* nu te bewerkstelligen heeft zich een comité gevormd, bestaande *op heden* uit P. J. Hommes, te Finsterwolde, S. M. de Haan (Walden) Bussum en Jan Holland, Rotterdam, 't welk, in navolging van een plan, in Frankrijk door Jean Grave, Kropotkine, Louise Michel, Elise Reclus, J. Ardouin, Ch. Malato, E. Janvier, L. Maltha, J. Delgaver, Tolstoï, A. Giraud, Ferrière en L. Malquin opgevat, vrije vereenigingen of inrichtingen wil daarstellen, waarin als hoogste doel voor oogen zal gehouden worden, *vrije* menschen te vormen, *doordrongen van liefde en eerbied voor de vrijheid van anderen*, in tegenstelling dus met wat de huidige maatschappij en school doen, welke slaven en slavinnen kweeken, daar ze de vrijheid van den mensch op de meest onbeschaamde, laagste en ruwste wijze onderdrukken.

Geen gezag derhalve erkennende; *een* voor *allen* en *allen* voor *een* levende, *allen* arbeidende naar hun (hare) krachten en nemende naar de *redelijk* bestaande behoeften, daarnaar streven wij en *dat* kan volgens aan te geven denkbeelden omtrent 't door ons bedoelde onderwijs aan de kinderen te verstrekken, worden bereikt.

Wij willen geen school, d. w. z. in den zin van wat men *thans* onder die benaming verstaat, maar eene inrichting of vereeniging alwaar aan de kinderen *onderricht* in diverse hierna gemelde zaken gegeven wordt, niet *speciaal* door menschen die eene acte (een permissie-billet) — door den staat daarvoor afgegeven — bezitten, maar ook door *niet*-gediplomeerde personen; onder deze laatsten zijn óók wel verstandelijk en zedelijk ontwikkelde lieden, die tact, lust en liefde bezitten om met kinderen om te gaan en ze te onderwijzen.

Het libertair onderwijs breekt met alle verouderde denkbeelden welke nog op de scholen heerschen, is *oprecht, natuurlijk* en *waar*; bevrijd van alle lasten, zooals bestuur, godsdienst, enz. die het drukken, ontdaan van elk geloof of gezag en *zonder* de bestaande gehoorzaamheid. Daarmede bedoel ik de gehoorzaamheid die *thans*, zoowel in de school als elders, de alleen *geldende* is; de gehoorzaamheid die, omdat de baas, de meester, de vader, de moeder *wil*, niettegenstaande hij of zij 't grootste onrecht aandoet en ongelijk heeft, gehandhaafd en doorgedreven wordt; dit is echter geen gehoorzaamheid, dit is tyrannie.

Wij willen die gehoorzaamheid niet, want meestal ontstaat ze uit vrees voor straf of door bedreigingen, of door de hoop er iets mede te winnen, en dat is eene verachtelijke; ze onteert, kweekt

huichelachtige karakters en veinzaards; heeft dus niet de minste opvoedende en zedelijke waarde.

Multatuli zegt: „Wie 't goede doet opdat 'n god hem loonen zal, maakt juist daardoor 't goede tot iets kwaads, tot handel, en wie 't booze vliedt uit vrees voor de ongenade van dien god, *is laf*."

Het streven der libertaire vereeniging of inrichting is te worden een afbeeldsel van het leven zooals 't *wezen moet*, niet zooals 't nu is; waarin het kind leert hoe te handelen in de duizend voorvallen die jaarlijks plaats hebben en waar het 't geluk heeft, een vriend of vriendin te bezitten die de fouten tracht te voorkomen en den ontluikenden aanleg te begunstigen, te ontwikkelen. De meisjes en jongens worden er gezamenlijk onderwezen en opgevoed, omdat het zeer wenschelijk en nuttig is dat zij elkander, nog op zeer jeugdigen leeftijd zijnde, leeren kennen, zich met elkaar oefenen en overleggen.

Het libertair onderwijs beoogt de algeheele *los-* of *vrij*making van het kind (d. i. de mensch der toekomst) van het onnatuurlijke en van 't vooraf vastgestelde; 't moet zoodanig zijn, dat 't aan de kinderen, van nature onachtzaam en bewegelijk, belang inboezemt.

Gemakkelijk is die taak niet; 't kan echter geprobeerd worden, want zoolang dat *niet* is gedaan, kan er *niets* met *zekerheid* worden gezegd. Bij kleine kinderen vooral wordt veel verscheidenheid (afwisseling) in de lessen, de oefeningen gebracht; de tijd, aan de studie besteed, wordt afgebroken door uitspanningen, door handig geleide vertellingen, door vragen te doen en tegenwerpingen uit te lokken, door leerrijke wandelingen buiten de stad en door de musea te bezoeken.

Niets mag verzuimd worden om zich door 't kind te doen liefhebben; men behandele 't met eene goedheid die zich nimmer logenstraft; men leere de kunst verstaan, op zachte wijze naar de diverse karakters zich te schikken; zulks *is* niet in strijd met de standvastigheid, noch met 't zich zelf gelijk blijven, zoo noodzakelijk om te **willen** en om te **handelen**.

Direct reeds vele bestaande ongerijmdheden en kleingeestigheden opheffen bij de kinderen, gaat niet; indien men echter *nooit* moede wordt om die onhebbelijkheden enz. steeds aan te toonen, wordt er op die wijze een kolossale bres geschoten in de slaafsch nagebootste zeden, gewoonten en overleveringen.

De geschiedenis, welke wordt onderwezen, zal die van het volk zijn en niet, zooals nu meesttijds 't geval is, die van koningen, koninginnen, keizers, keizerinnen enz.: doode elementen, parasieten, wanorde-verwekkers en verweksters. De lessen, de natuurkundige aardrijkskunde betreffende, worden uitgebreid, als zijnde de eenige

blijvende en zuiver natuurlijke. De solidariteit worde steeds in hooge mate aangekweekt, tevens het *rechts*gevoel en dat van eigenwaarde; ook de liefde voor mensch en dier worde opgewekt en het gevoel voor al wat rein, lief en zedelijk is, in hooge mate bevorderd.

Er worde aan de kinderen een diepen *afkeer* ingeboezemd voor al wat *vuil*, dus *laag* is. In de eerste plaats kweeke men bij de kinderen den zin voor het *goede* en het *ware* en brenge ze aan het verstand dat *liegen* en *bedriegen* den mensch *onteert, vernedert* en *verachtelijk* maakt; dat zij of hij die liegt, een lafaard is, een verachtelijk wezen. Ook wordt *vrij*, zonder omwegen, zonder preutschheid, over de verrichtingen en de eischen van het lichaam en zonder terughouding over god en godsdienst gesproken.

Vooral wordt de smaak voor 't lezen opgewekt bij de kinderen, opdat ze behagen krijgen in 't lezen van goede boeken — degelijke lectuur dus — ook voor 't teekenen, omdat 't kind daardoor oogenschijnlijk zeer ordinaire dingen met de lichtkrans der kunst leere omstralen en tot denken aangezet.

De muziek wordt beslist niet veronachtzaamd, (muziek veredelt 't gemoed, stemt 't zacht); de zang evenmin, doch liever zonder woorden zingen, dan die platte liederen zonder zin; *krachtige, degelijke* muziek en zang moet 't wezen; ook de gymnastiek niet, 't lichaam zoowel als de geest moeten verbeterd worden, zonder evenwel 't kind tot machine te verlagen.

Door middel der gymnastiek, waardoor op harmonische wijze de krachten ontwikkelen, make men 't lichaam buigzaam.

Tevens wordt onderwijs gegeven in de geologie (de aardkunde), in de natuurlijke historie, in de cromographie, in de dier-, plant- en kruidkunde, in de reken-, sterrenkunde, enz. enz.

Het behandelen der gereedschappen moet aan de kinderen worden geleerd en beurtelings van 't eene op 't andere overgaande, opdat zij niet op jeugdigen leeftijd reeds in eentonige specialiteiten ontaarden.

Ook wordt onderricht verstrekt in het zwemmen, roeien, zal er gelegenheid tot baden zijn, en in talen (Engelsch, Duitsch, Fransch en Hollandsch); daardoor zullen in de toekomst bijna alle volkeren der aarde elkâar leeren verstaan, wat leiden moet tot de verbroedering en verzustering van *alle* natiën, de aaneensluiting van alle proletariërs der wereld; waardoor we komen tot den grooten strijd die gestreden *moet* worden van den *arbeid* tegen het *kapitaal*, omdat de kapitalist nooit toegeeft, (men kan evengoed probeeren, de zee te ledigen) tenzij daartoe genoodzaakt en dat gaat altijd door overmacht, de geschiedenis leert 't ons.

De gezondheidsleer moet beslist een voorname plaats in het

onderwijs beslaan; vele treurige toestanden, ziekten enz. zijn de gevolgen van de onbekendheid met die voor den mensch zoo hoogst nuttige leer.

Bestendig wordt het kind aangespoord tot eigen initiatief, opdat het *zelf* leere handelen en optreden, want dat leidt tot 'n degelijke karaktervorming. Geen een vak of bedrijf zal verwaarloosd, noch als laag of verachtelijk beschouwd worden.

Ons onderwijs zal dus wezen:

Integraal, d.i. betrachtende de gelijktijdige en harmonische ontwikkeling van gansch het jonge wezen en een aaneengeschakeld synthetisch geheel van kennis van allerlei aard.

Rationeel, d.i. steunende op de rede, op het onderzoek volgens de wetenschap; berustende derhalve op de ontwikkeling der persoonlijke waardigheid en onafhankelijkheid, niet op gehoorzaamheid en vereering, op de afschaffing van de fictie (verdichtsel) „God", die eeuwige en volstrekte oorzaak der onder-werping, slavernij.

Gemengd, daar het door de gezamenlijke opvoeding van beide geslachten de *volkomen* toekomstige gelijkheid van vrouw en man zal voorbereiden door een gedurig en broederlijk zamenzijn van jongens en meisjes van af de eerste kinderjaren en welke aan de gezamenlijke gewoonten en gebruiken een bizonderen stempel van reinheid zal geven. Verre van een gevaar te wezen, verwijdert zulk een opvoeding uit den geest der kinderen alle ongezonde nieuwsgierigheid en wordt een waarborg van hooge zedelijkheid, door wederzijdsche achting.

Libertair, d.i. gewijd aan de ondermijning van het gezag, wat de vrijheid ten goede komt.

In *de Volksonderwijzer* d.d. 9 Januari 1897 leest men:

Het probleem van het menschelijk geluk.

„Op geen enkel tijdstip mag aan kinderen iets anders onderwezen worden dan de waarheden, die bewezen kunnen worden door de waarneming en de ervaring. Tot de jeugd mag dus niet gesproken worden over metaphysische afwijkingen, zelfs niet in de hoedanigheid van historische studie.

Wanneer men, alleen na een krachtige, wetenschappelijke en practische opvoeding, het noodig oordeelt, den kinderen geschiedenis te leeren, moeten de godsdienstige begrippen, de oorzaken van veel kwalen, beschouwd worden als zwakheden der primitieve menschheid en hun bestaan tot op dezen dag als geestelijke ziekten, die een hoofdstuk vormen in de ziekteleer der hersenen.

Moet voor de kinderen het dogma onbekend blijven, hetzelfde geldt voor de tucht en de zedelijke wetten, die uit het dogma zijn

afgeleid, of die, onder den schijn van te steunen op de natuurlijke wet, slechts eenvoudig omgekeerde stellingen zijn.

Er zijn a priori rechten, noch plichten.

De beteekenis dezer woorden verandert naar tijd, plaats en persoon. Ieder van hen, die er zonder ophouden over spreken, verstaat ze op zijn wijze en vindt zelden iemand, met wien hij geheel overeenkomt.

De kinderen hebben in 't geheel geen plichten, kennen de grens van hun rechten niet; zij hebben slechts behoeften en geen ander doel, dan deze te bevredigen. De eenige wet der opvoeding is, voor de kinderen van elken leeftijd een zoodanig millieu te vormen, dat hen alleen prikkelt tot die handelingen, welke nuttig zijn voor hen zelf en voor anderen.

Alleen wanneer de stoffelijke behoeften van het kind geregeld bevredigd worden, denkt het aan het geluk van anderen en begint het altruïstische sentiment zich te ontwikkelen. Dit sentiment moet bij den mensch een gewoonte, een noodzakelijkheid, een behoefte worden; het ontwikkelt zich te midden van het geluk, het verdwijnt meer of minder langzaam, maar zeker, na een aanhoudend gemis aan volkomen bevrediging der stoffelijke behoeften, als iets laags gebrandmerkt door hen, die ze nooit gevoelden.

De wijsgeerige studie over deze vraagstukken is goed voor de volwassenen, nog nauwelijks voor de ontwikkelde jongelingschap. De gewone frasen, die men over dit onderwerp aan kinderen leert, dienen slechts om hun oordeel te vervalschen of te verlammen. De zedelijke opvoeding der jeugd moet uitsluitend practisch zijn.

Men verlangt te veel van de opvoeding. Deze kan veranderen, wijzigen, maar niet scheppen. Men leert geen loopen aan een lamme, zien aan een blinde, hooren aan een doove; men kan geen lichamelijke en verstandelijke vermogens scheppen, waar het orgaan ontbreekt.

Zelfs wanneer het orgaan bestaat, verkeert het dikwijls in zulk een toestand van ontaarding of achterlijkheid, dat de opvoeding er bijna zonder werking op is.

Tegenwoordig bestaat de groote meerderheid der menschen uit achterlijken of ontaarden in verschillende graden. 't Zij dit de schuld is van de natuur, van hun voorouders, van de instellingen, die deze ons hebben nagelaten, van de huidige zoogenaamde hervormingen, altijd meer geïnspireerd door oude dan nieuwe ideeën, deze lichamelijke en geestelijke minderwaardigheid is een feit.

De opvoeding moet zich richten naar de categorie van menschen, waarvoor ze bestemd is.

Voor de besten moet zij beantwoorden aan hun edele behoefte aan lichamelijke en geestelijke werkzaamheid; aan hen moet zij de

middelen verschaffen, hun onverzadelijke weetgierigheid te bevredigen in de meest volkomen vrijheid.

De middelmatigen moet zij een weinig africhten, ze aandrijven — zooveel mogelijk hun vrijheid ontziend — zoodat zij gewoon worden dit meest kostbare van alle goederen te gebruiken.

Laat ons de minderwaardigen behandelen bijna uitsluitend als goede dieren, al de noodige voorzorgsmaatregelen nemend tegen hun schadelijkheid, maar toch ook als broeders, vol teederheid voor de arme onverantwoordelijken en hen niet kwellende, door hen te willen inprenten begrippen boven hun bevatting, of door hen op te leggen overmatigen arbeid, veel wreeder nog voor hen dan voor de beste middelmatigen. Omdat de opvoeding niet alvermogend is, moet men een beroep doen op de wetenschappelijke teeltkeus, de middelmatigen ontmoedigen hun ras voort te planten, alles aanwenden om de voortplanting der minderwaardigen te beletten.

Indien de noodlottige neiging der minderwaardigen tot aangroeiïng niet onderdrukt wordt, vermeerderen zij het aantal ongelukkigen in hun eigen geslacht; vervolgens in het betere ras, 't zij in de aanhoudende sociale worsteling, 't zij in de geweldige krisissen.

Indien men er in slaagt hun voortplanting te stuiten, zal niets de snelle evolutie naar het tijdperk van het geluk voor allen belemmeren.

Het vraagstuk der goede geboorte overtreft dat der opvoeding in gewicht.

De practische oplossingen zijn gemakkelijk. Zij worden aanvaard door allen, zelfs door hen, die ze in het openbaar meenen te moeten verwerpen, 't zij uit schijnheiligheid, 't zij door een omgekeerde metaphysische stelling, die hen de zoogenaamde moraliteit en de correctioneele welvoegelijkheid doet verwarren met de werkelijke moraal, wetenschap en kunst van het menschelijk geluk.

Het tijdperk van het menschelijk geluk is nabij. De groote wetenschappelijke en industrieele ontdekkingen, de verdamping der godsdienstige ideeën, de ontwikkeling van het altruïsme, de ijverige onderzoekingen der denkers, wien de egoïstische genietingen der beginnende wetenschappen niet meer voldoen, de energieke eischen der georganiseerde massa's verzekeren binnenkort het einde van de wreede ellende der menschheid.

Deze verwezenlijking bestaat uit drie onafscheidelijke onderdeelen:

Goede geboorte, goede opvoeding, goede sociale organisatie.

Een er van weg te laten, zal zijn ze alle tot onmacht te veroordeelen.

Er zijn tal van voorstanders dezer integrale opvoeding nog geïsoleerd, maar doordrongen van deze drievoudige noodzakelijkheid,

hun krachten wijdend aan deze drievoudige studie, aan deze drievoudige propagande.

Mogen de overdenkingen onze lezers brengen tot de overtuiging, waartoe wij gekomen zijn en die wij aldus resumeeren:

Het probleem van het menschelijk geluk is te ontleden in drie deelen in deze volgorde, en in die orde alleen: 1e. Goede geboorte; 2e. Goede opvoeding; 3e. Goede maatschappelijke organisatie.

De pogingen om een deel van het vraagstuk op te lossen zijn ijdel, zoolang de voorafgaande deelen slecht zijn opgelost.

De menschen, die goed geboren en goed opgevoed zijn, zullen zich zonder moeite met elkaar verstaan om een maatschappelijke organisatie te scheppen, gebaseerd op de ware vrijheid van ieder, verzekerend aan allen overvloed van de producten, voortgebracht door natuur en industrie en tevens een algemeen geluk, voortkomend uit de liefde van allen jegens allen".

Bovenstaand artikel van den bekenden Robin, gewezen directeur van „het zwijnenkot Cempuis" (stijl katholieke *Tijd*) en voorkomend in de *Alman. de la Question Sociale* '97, scheen mij belangrijk genoeg om onder de oogen der lezers van de *V. O.* te worden gebracht. 't Leert ons het onderscheid kennen tusschen dezen peadagoog en onze Nederlandsche schrijvers van opvoedkundige werken. De laatsten, wier blik dikwijls niet verder reikt dan hun studeervertrek, bouwen een stelsel op, zonder te letten op het innige verband tusschen school en maatschappij; de eerste met zijn gezonden kijk op de wereld en het leven laat niet na er met klem op te wijzen, dat werkelijke opvoeding slechts mogelijk is in een samenleving, gebaseerd op de altruïstische idee. Hoe lang zal het nog duren, eer onze peadagogen ook tot dat inzicht komen en het openlijk verkondigen in hun werken?

GEMME II.

Ziedaar ons program. Men is nu bekend *hoe* het onderwijs in de libertaire inrichtingen zal zijn.

„Ik laat 't aan 't gezond verstand mijner lezeressen en lezers over, om te beoordeelen welke leerstelling — de zedeleer betreffende — *ooit* in waarde gelijk zal staan aan dat leven van werken in gemeenschap, met zijne opgewekte, niet *vooraf* bepaalde lessen?

Zooals 't nu is, moet de gezondheidsleer en de gemoedsleer ten genoege van den wetgever verdwijnen, en dat mag niet. *Niet onze* schuld is 't dat de wetten, (natuurwetten), betrekking hebbende op 't menschelijk lichaam en op 't gemoed, op ongewone wijze geweld worden aangedaan door de geschreven wetten en door de onbeschaamde uitzuigerij en uitpersingen der regeerende klasse".

„Indien de eenvoudige, hoewel *nog* onvolmaakte toepassing van een op zedelijke overtuiging gegrond opvoedingssysteem op klaarblijkelijke wijze deze waarheid doet uitkomen, dat de mensch niet is een geest, nòch een automaat, moet men dan over deze gevaarlijke (?) bewijsgrond zwijgen, omdat het geheele maatschappelijke stelsel dit op beleedigende wijze niet erkend? Het libertair onderwijs is een proef, waardig alle *onpartijdige* menschen te bekoren. Men onderwijze *nauwgezet* het hierin aangeduide, houde zich, in de wijze van het onderwijs in te richten, *geheel aan de natuur*, en *dan* kan men zien of daaruit van *zelf* de leerstellingen: de moraal, de zedelijkheid, de godsdienst en de staathuishoudkunde betreffende, voortvloeien. En als dat *niet* zoo is, *dan* zijn ze *veroordeeld*, en *daardoor* blijft de vrijheid van 't kind, wier openhartig karakter zoo licht te misbruiken is, gered", zegt de groep: (Elie Reclus, Jean Grave, Kropotkine enz.) in hare publicatie, getiteld: „de vrijheid door middel van onderwijs".

Vermoedelijk zullen er van die zwaartillenden zijn, die 't als eene dwaasheid zullen voorstellen. Hun raad ik aan de beschrijving te lezen, hierachter gegeven omtrent de school te Cempuis („de school der toekomst"?)

Dat zal ons echter *volstrekt* niet uit het veld slaan. Er zijn altijd pessimisten in de wereld, menschen die *dadelijk* elke zaak afkeuren. Op hen kan men toepassen wat Multatuli zegt: „Gewoonheid is 'n giftige woekerplant, die *zelf* geen vruchten draagt en z'n venijn gebruikt om, wat er opschiet aan z'n zij, te doemen tot gelijke onvruchtbaarheid".

Met dergelijke lui houde men geen rekening; elk denkbeeld dat nieuw is of even buiten de dagelijksche sleur gaat, wordt afgekeurd. Men zal 't dus ook 't hierin uitgedrukte doen, doch dat kan *ons* niet beletten *door te gaan*, vertrouwende op den zedelijken en finantieelen steun der denksters en denkers, in 't *belang* van 't arme, ongelukkige proletariërskind en *gedachtig* aan de woorden: „het ideaal van heden is de werkelijkheid van morgen", en

„Stort neder oude vestingwallen
  Zoodra het licht der rede gloort,
Dat troon en beurs en altaar vallen,
  Maar ook de laatste kerkerpoort.
Dan zal de Vrijheid d' aard' ontginnen,
  Hoe moeilijk z' ook haar weg bereidt,
Doch 't moeilijkst werk om te overwinnen
  Is 't bolwerk der onwetendheid".

Het bestaande Comité heeft statuten ter verspreiding der principen, waarop het libertair onderwijs gebaseerd en waarin de contributie voor het lidmaatschap (de toetreding tot het Comité) is vastgesteld, voor belangstellenden disponibel.

Aan 't werk dus; met moed, volharding en geestkracht de zaak aangepakt, (men denke *steeds* aan Rome), *dan* behoort binnen betrekkelijk korten tijd eene betere toekomst aan het proletariaat. „Alles wat onmogelijk genoemd werd, is toch gekomen", zegt Considérant.

Waar een wil is, is een weg, doch aanpakken, voor niets terugdeinsen, de tijd van handelen *is aangebroken.*

Er is *genoeg* geleuterd, gekletst, gezucht, gemopperd, gejankt, gesmeekt, gebeden, gedreigd, gevloekt en gelamenteerd, doch dat alles baat niet, heeft dat *nooit* gedaan en zal dat ook *nimmer* doen; daarmede komt men niet verder, de ondervinding heeft 't geleerd, de geschiedenis bewijst 't.

Aanpakken dus, als *een* man ons geschaard om het vaandel van de zedelijke en intellectueele ontwikkeling van het kind, d. i. — ik herhaal — de mensch van de toekomst, *laat ons dat nooit vergeten,* opdat spoedig het tijdstip aanbreke waarop het ontwikkelde volk, dank zij 't libertair onderwijs, de hem van nature toekomende, te *lang* onthoudene rechten, *neemt;* zoo 't moet als 't niet anders kan (en alles toont dit aan) dan *door geweld.*

R., 1 Juli 1902. JAN HOLLAND.

Als vervolg op 't voorafgegane leze men:

„De alzijdige opvoeding".

„Het weeshuis «PREVOST» te Cempuis" (Frankrijk).

„Rapport van het onderzoek, ingesteld op last der Vereeniging «DE DAGERAAD», afd. Amsterdam" en van het „Nederlandsch Onderwijzersgenootschap" en van den „Bond der Onderwijzers", prijs *f* **1.—**. Verder „de School der Toekomst", wat hier volgt:

De School der Toekomst.

BRIEF AAN J....,

Eergisteren, beste, ben ik van hier weggegaan om, evenals de rijke kapitalisten, een uitstapje te ondernemen, dat me van de vermoeienissen en beslommeringen van het alledaagsche leven zou herstellen: Uwe wenkbrouwen fronsen zich? Ge beschuldigt mij van zedelijke verlaging en uwe stem roept me spottend toe: „Zijn er nog geene luiaards genoeg te Ostende of te Spa? Behooren de wonderen der natuur, de trotsche bergen van Zwitserland, de fantastische grotten van Han niet al te lang reeds aan de domme minder-

heid en moet gij het nutteloozе leger nog vergrooten en naäpen" ? — Stel u gerust, 'k ben naar Spa, naar Baden, noch naar Ostende geweest. Even als Diogenes, die bij klaren dage met eenen lantaarn naar ware vrienden zocht, wilde ik een plekje ontdekken, waar menschen verbleven die met hart en ziel arbeiden aan de stoffelijke en zedelijke welvaart van het volk en „dat plekje" heb ik gevonden. Ge glimlacht en, tweede Thomas, vraagt ge met twijfel in de stem waar dat gezegend oord ligt ? In een vergeten dorpje, zoo onbeduidend, dat het zelfs op de kaart van Frankrijk niet is aangestipt, ofschoon het in het departement der Oise, niet ver van de aloude stad Beauvais, met hare prachtige hoofdkerk en schilderachtige houten gevels, is gelegen. Het dorpje heet Cempuis en daar bestaat sedert eenige jaren eene school, een weezenhuis voor arme kinderen, gesticht door zekeren M. Prevost en door hem bij testament afgestaan aan het departement der Seine.

Gisteren nu ben ik over Arras, Amiens, Grandvilliers te Cempuis aangekomen en ik verhaast mij u mijne indrukken neer te schrijven.

Het gesticht is op dertig minuten van 't station gelegen en reeds op afstand kunt ge er de inrichting van beoordeelen :

Een forsche knaap vliegt u op een tweewieler voorbij. „'t Is een leerling van 't weezenhuis" verklaart uw gids, „zie ginds verheft zich het gesticht". Ge staart in de aangeduide richting en bemerkt een groot gebouw, omgeven van tuinen en geboomte; ge treedt nader en — o wonder — ge bemerkt dat alle deuren er open staan. Eene school, een weezenhuis met open deuren, dat is eene zeldzaamheid ! Kinderen, die naar willekeur binnen en buiten loopen, in de tuinen stoeien, in het bosch spelen, dat heet volledige vrijheid en die gunt men elders zelfs aan geene volwassen menschen zeker, dus nog minder aan kinderen !

Te Cempuis wemelen meesters en kinderen zoo ongedwongen door elkander, dat ge u in eene groote familie waant, de familie der toekomst, waar de bleeke armoede gebannen en de magere honger begraven zal wezen.

Kom, volg me naar de eetzaal, waar de heele, kleine bevolking zich lustig aan het maal gaat zetten. — „Stilte !" zou de oude, verrimpelde schoolmeester donderen, moest hij hier bij toeval binnentreden. — „Lacht en geniet van 't leven" schijnt hier geschreven op de blozende wangen der kinderen ; „we zijn gelukkig" spreekt het uit hunne vonkelende oogjes. Meisjes en knapen — er zijn er die zestien jaren tellen — zitten vrij onder elkander, immers hier kent men de onnatuurlijke klasseering niet in mannen en vrouwen, uitgevonden door de grijze Heilige Kerk ; we zijn hier zoo ver van onze Vlaamsche boerentempels waar de vrouwen links, de mannen

rechts zijn geschaard. Cempuis verschilt zelfs van de moderne vrijzinnige scholen uit het trage Europa: Meisjes en knapen ontvangen er, als in Noord-Amerika, dezelfde opvoeding, ze leeren ondereen in dezelfde klassen, en — „hang een floers voor uw schijnheilig gezicht, Tartuffen" — ze baden zich in denzelfden waterkom, leeren samen zwemmen, doen gymnastische oefeningen, vormen een uitstekend muziekkorps, waarin weeral, en jongens en meisjes, de blaasinstrumenten bespelen. Die opvoeding treft den toevalligen bezoeker van Cempuis zoo zeer, dat hij zich verwondert, het voorbeeld elders zoo weinig te zien navolgen: inderdaad, waarom toch zijn onze scholen of kloosters of kazernen, die de vrouw van den man verwijderen, den vrijen omgang tusschen mannelijke en vrouwelijke wezens als „zondig" bestempelen en nog altijd den invloed ondergaan der Kerk, die de zóó onnatuurlijke belofte van zuiverheid als de hoogste deugd heeft uitgeroepen?

Volg me thans op een wandelingje door 't gesticht en begeven we ons naar de kleinste klasse. — „Maar ge leidt mij naar 't bosch" roept ge ongeduldig, en dat doe ik ook. Indien het onbarmhartig is, jonge vogelen in eene kooi op te sluiten, is het nog duizendmaal onbarmhartiger jonge kinderen tot eene jarenlange opsluiting in sombere muffe leerzalen te doemen; daarom leert men te Cempuis zooveel mogelijk, niet in de klas maar, in bosch of veld!

Hier wordt de geest niet ten koste van 't lichaam gevormd, maar de kleinen genieten eene alzijdige ontwikkeling, want, zegt de bestuurder Robin: „Ieder mensch, in welke omstandigheden hij ook geboren werd, heeft er recht op, dat zijne lichamelijke en geestelijke vermogens zoo volledig en zoo volmaakt mogelijk ontwikkeld worden; daarbij moet het kind later als lid der samenwerking niet leven als eene ziellooze plant, of genieten als de trotsche minderheid, die ons nog onder haren hiel gebukt houdt, neen, het zal medewerken aan het welzijn, aan den bloei van het gemeenebest.

In de toekomstige maatschappij ook zullen de uren van inspanning veel verminderen, die van uitspanning en geestesontwikkeling daarentegen uitgebreid worden. In die maatschappij zullen betalende, middelbare, private scholen en leergangen overbodig zijn: tot den ouderdom van zestien jaar zullen en knaap en maagd samen in de lagere school onderwezen worden om daarna, geleid door wijze meesters, door neiging en bijzonderen aanleg, over te gaan tot de keuze van een bedrijf, dat ze in bijzondere gestichten volledig zullen leeren.

In het onderricht dat te Cempuis gegeven wordt, bekleedt de lichamelijke ontwikkeling eene groote plaats: zie ginder het gymnasium, waar de kleinen zich dagelijks oefenen! „Maar dat is geen gymnasium, dat is eene weide," antwoordt ge spottend. „Ja zeker, het gymnasium

is doorgaans de uitgestrekte groene, bebloemde weide met de blauwe lucht als zoldering, de lommerrijke boomen als gordijn en de vrije gezonde lucht als aanprikkelend middel, dat de longen opent, de spieren naar beweging doet hunkeren en het bloed frisscher en levenslustiger door de aderen jaagt. En nu gaan we naar de werkhuizen: hier is de drukkerij, ginder de smid, verder arbeiden de schoenmakers, de timmerlieden, ja zelfs in de apotheek, in de hoeve, in den moestuin zullen we een kijkje doen. Denkt echter niet dat zulks een gunst zij, die enkel aan vreemdelingen wordt toegestaan, alle leerlingen hebben hier vrijen toegang, in de werkhuizen ontwikkelen zij oog, hand, armen en vingeren, beproeven hunne krachten en kiezen er eindelijk een bedrijf.

Ook voor de ontwikkeling des geestes is gezorgd, maar god en godsdienst zijn achterwege gebleven, hel en duivel bespoken niet langer het brein van het jonge kind, geen catechismus, geen gebed, maar studie van dieren en planten, weer- en sterrekundige waarnemingen, die den geest openen en den mensch van alle bijgeloof afscheuren. Lezen en schrijven leert men te Cempuis bij middel der nieuwste methodes, daarbij oefent men de kleinen in het snelschrift of stenographie, het schrift der toekomst, dat de taak van leeraars en kinderen oneindig lichter maakt, de doodende taalstudie op zijde schuift. Mijn brief wordt al te lang en nochtans zou ik graag nog een gewichtig punt bespreken: Socialisten worden zoo vaak beschuldigd de kunst aan het nuttige op te offeren; welnu die beschuldiging smelt te Cempuis als sneeuw voor de zon; de leerlingen leeren er teekenen, boetseeren, zingen, dit laatste zelfs zeer goed, dank aan de cijfermethode; kinderen van tien, twaalf jaren voeren er, zonder voorbereiding, twee en driestemmige kooren uit met eene volmaaktheid, die aan 't ongelooflijke grenst.

Ook het oude stelsel van straffen en beloonen is hier onbekend: geene straffen bestaande in het schrijven van honderd of duizend lijnen, geene tot afgunst leidende en verwaande prijsuitreikingen, maar afgewisselende, goed gekozen bezigheden; een anthropometrisch onderzoek, dat is te zeggen: wetenschappelijk toezicht van den schedel, de lichamelijke kracht; opsporen der afstamming; al zaken waarvan in het dagelijksch leven zoo zelden rekening wordt gehouden en die nochtans zulk 'n grooten invloed hebben op de latere verstandelijke en zedelijke vorming. De anthropometrie, zooals ze te Cempuis beoefend wordt, is eene wetenschap, die het oude stelsel van onderwijzen en opvoeden volledig omverwerpen zal.

In het gesticht hebben tweemaal per week gezellige feestjes of avondstonden plaats, waar de jeugdige muzikanten hunne schoonste stukken uitvoeren, waar men zingt en tooneelstukjes opvoert. Die feestjes

herinneren eenigszins aan de patronagiën van Laurent, doch ze zijn meer ongedwongen en gezelliger. Niemand zit er op „place réservée“, de tooneelstukjes zijn voor jongens en meisjes geschikt en — o, omverwerping van alle burgerachtige, kleingeestige principen — zelfs de meester zingt zijn lied, zelfs de bestuurder en zijne dochter bespelen een instrument; vaak draagt een der uitgenoodigde heeren of dames een stukje voor en niet zelden zingen al de omstanders het een of ander welgekozen koor, zooals de verhevene *Sainte-Alliance des Peuples*, van Beranger; nooit echter bezingt men de vaderlandsliefde, maar wel algemeene menschenliefde en vooruitgang.

Ik zou u nog oneindig meer kunnen vertellen, bijv. over de zoo practisch ingerichte uitstapjes, die tot veertien dagen duren en, daar ze grootendeels te voet worden afgelegd, onschatbare lessen van geschiedenis en aardrijkskunde uitmaken, doch ik verlaat u! De groote klok van 't gesticht roept me naar de zaal, want dezen morgen zijn er talrijke vreemdelingen, er zijn er zelfs uit Siberië, te Cempuis aangekomen; de meesten onder hen zijn onderwijzers, die hier gedurende acht dagen samen hun vak zullen bestudeeren; ook in die vergadering ga ik, hoewel oningewijde, een kijkje doen, want openbare bijeenkomsten van ontwikkelde, vrijzinnige lieden uit alle streken, die zonder rassenhaat, zonder kleingeestigheid, met het oog op algemeen welzijn en algemeenen vooruitgang, gewichtige vraagstukken komen ontleden en bestudeeren, mag men begroeten als de voorboden der toekomstige gelukkige maatschappij.

***

Wie zich bij ons Comité wil aansluiten richte zich tot

JAN HOLLAND, Gerard Scholtenstraat, ROTTERDAM.

Typ. J. VISSER, AMSTERDAM.